

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky
Studijní program: Sociální práce
Studijní obor: Penitenciární péče

SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ CHILDREN SEXUAL ABUSE

Bakalářská práce: 09-FP-KSS-4077

Autor:

Podpis:

Irena Tůmová (Valachová)

Adresa:

Kosmonautů 2018/4

412 01 Litoměřice

Vedoucí práce: PhDr. Zdeňka Michalová, Ph.D.

Konzultant: .

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
66	5	3	18	24	2 + 1 CD

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

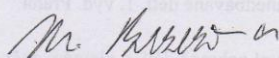
ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

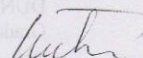
pro (kandidát): Irena Tůmová
adresa: Kosmonautů 2018/4, 412 01 Litoměřice
studijní obor (kombinace): Penitenciární péče
Název BP: **Sexuální zneužívání dětí**
Název BP v angličtině: **Children Sexual Abuse**
Vedoucí práce: PhDr. Zdeňka Michalová, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: 15. 4. 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20. 3. 2009

děkan

vedoucí katedry

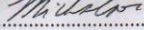
Převzal (kandidát): IRENA TŮMOVÁ

Datum: 22. 3. 2010

Podpis: Třimová

Název BP: SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ

Vedoucí práce: PhDr. Zdeňka Michalová, Ph.D.

Podpis:.....

Cíl: Vyhledat, kolik bylo za posledních pět let na okrese Litoměřice sexuálně zneužito dětí. Zjistit, kolik jich bylo sexuálně zneužito rodinnými příslušníky a poukázat na roli sociálně - právní ochrany dětí v intervenci.

Požadavky: Detailní seznámení se zpracovávanou problematikou na základě studia a komparace odborné literatury s aplikací na praktické zpracování vybraného úkolu.

Metody: Analýza spisové dokumentace

Literatura: VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3- vyd. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN-80-7178-802-3
VANÍČKOVÁ, E. a kol. Sexuální násilí na dětech. 1. vyd. Praha: Portál. 1999. 120 s. ISBN 80-7178-286-6
VANÍČKOVÁ, E. a kol. Sexuální zneužívání dětí II. díl. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. 81 s. ISBN 80-7184-878-6
VANÍČKOVÁ, E. a kol. Násilí v rodině – Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995. 64 s. ISBN 80-7178-008-4
WEISS, P. a kol. Sexuální zneužívání dětí. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 264 s. ISBN 80-247-0929-5
WEISS, P. Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti. 1. vyd. Praha: Grada, 2000. 212 s. ISBN 80-7169-795-8
DUNOVSKÝ, J. a kol. Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1201-6
DUNOVSKÝ, J. Týrané, zneužívané a zanedbávané děti. 1. vyd. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-85121-99-9
Zákon číslo 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 31.03.2010

Irena Tůmová

Poděkování

Touto cestou bych především ráda poděkovala paní PhDr. Zdeňce Michalové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce a rovněž za trpělivost a cenné rady při zpracování materiálů.

Dále bych chtěla poděkovat za obětavý přístup paní Drahuší Čermákové, vedoucí OSPOD z Městského úřadu v Litoměřicích a svým dcerám Zuzaně a Ivě za rady při práci na PC.

Název bakalářské práce: Sexuální zneužívání dětí

Název bakalářské práce: Children Sexual Abuse

Název bakalářské práce: Zusammenfassung

Jméno a příjmení autora: Irena Tůmová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2009 - 2010

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Zdeňka Michalová, Ph.D.

Resumé

Tématem bakalářské práce je vyskytující se fenomén posledních desetiletí, který je závažným patologickým jevem společnosti „Sexuální zneužívání dětí“. Toto téma je stále více sledováno a diskutováno. Práce je zaměřena na problematiku sexuálně zneužívaných dětí v rámci rodiny. V teoretické části je věnována pozornost především charakteristice sexuálního zneužívání, pojmům, formám, prevenci, krizové intervenci v transformaci systému práce s ohroženými dětmi a rodinami. Empirická část práce se zabývá průzkumem sexuálního zneužívání dětí v rámci rodiny a zneužívajícími blízkými osobami na okrese Litoměřice v období 2004 až 2008 v porovnání s Českou republikou. Nedílnou součástí této praktické části je poskytování intervence oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

Klíčová slova

Dítě, dysfunkční rodina, incest, interdisciplinární přístup, intervence, oběť, osvětová činnost, pachatel, právo, prevence, priority koncepce, profesní skupiny, rodina, sexuální zneužívání, sociální pracovník, syndrom, zneužívající rodič,

Summary

This bachelor's thesis deals with the phenomenon that has been occurring over the last decades as a serious pathological feature in the society, children sexual abuse. This subject has been more and more monitored and discussed. The thesis focuses on the issue of sexually abused children within their families. The theoretical part treats in the first place the characteristics of sexual abuse, terms, forms, prevention, and the crisis intervention in the transformation of the system of work with at-risk children and families. The empirical part of the thesis deals with the survey of child sexual abuse

within the family and by abusive close persons in the Litoměřice district between the years 2004 and 2008 in comparison with the Czech Republic. The intervention provided by the social and legal child protection department is an integral part of this practical section.

Keywords

Child, dysfunctional family, incest, interdisciplinary approach, intervention, victim, popular education, delinquent, law, prevention, concept priorities, professional groups, family, sexual abuse, social worker, syndrome, abusive parent

Zusammenfassung

Das Thema der Bachelorarbeit ist der „Sexuelle Missbrauch von Kindern“, eine gravierende pathologische Erscheinung, die in den letzten Jahrzehnten in der Gesellschaft vorkommt. Dieses Thema wird immer mehr wahrgenommen und es wird darüber immer mehr diskutiert. Die Arbeit richtet sich auf die Problematik der im Rahmen der Familie sexuell missbrauchten Kinder. Im theoretischen Teil wird die Aufmerksamkeit vor allem der Charakterisierung des sexuellen Missbrauchs, den Begriffen, Formen, der Vorbeugung und der Krisenintervention in der Transformation des Systems der Arbeit mit den bedrohten Kindern und Familien gewidmet. Der empirische Teil der Arbeit beschäftigt sich mit der Untersuchung des sexuellen Missbrauchs von Kindern im Rahmen der Familie und durch missbrauchende nahestehende Personen im Kreis Litoměřice im Zeitraum von 2004 bis 2008 im Vergleich mit der Tschechischen Republik. Ein untrennbarer Bestandteil dieses praktischen Teils ist das Intervenieren der Abteilung Sozialrechtlicher Schutz von Kindern.

Schlüsselwörter

Kind, dysfunktionale Familie, Inzest, interdisziplinäres Herangehen, Intervention, Opfer, Aufklärungsarbeit, Täter, Recht, Vorbeugung, Prioritäten der Konzeption, Berufsgruppen, Familie, sexueller Missbrauch, Sozialarbeiter, Syndrom, missbrauchender Elternteil.

Seznam zkratek a symbolů

Zkratka	Název
CAN	Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
ČR	Česká republika
MěÚ	Městský úřad
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
Ltm	Litoměřice
okr.	Okres
OOP	Obvodní oddělení policie
OSPOD	Oddělení sociálně-právní ochrany dětí
PC	Počítač
PČR	Policie České republiky
SCA	Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 TEORETICKÁ ČÁST	12
1.1 Charakteristika	12
1.2 Sexuální zneužívání	13
1.2.1 Formy sexuálního zneužívání	14
1.2.2 Sexuální zneužívání v rámci rodiny.....	15
1.2.3 Incest	16
1.2.4 Dítě.....	16
1.2.5 Rodina	16
1.2.6 Incestní rodina.....	17
1.2.7 Zneužívající osoba	18
1.2.8 Typické znaky zneužívání v rámci rodiny	19
1.2.9 Chování matky	20
1.3 Prevence.....	21
1.3.1 Primární prevence	22
1.3.2 Osvětová činnost zaměřená na širokou veřejnost	23
1.3.3 Výchova profesionálních skupin	23
1.4 Krizová intervence	24
1.4.1 Intervence.....	26
1.4.2 Cíl komplexní pomoci	26
1.4.3 Pojetí sociálně-právní ochrany dětí.....	27
1.4.4 Sociálně-právní ochrana dětí	27
1.4.5 Právo dítěte	28
1.5 Interdisciplinární problém.....	28
1.5.1 Komplexní přístup k ohroženým dětem.....	29
1.5.2 Sociální pracovník	29
1.5.3 Preventivní činnost	30
1.5.4 Koncepce o ohrožené děti	31
1.5.5 Cíle koncepce.....	31
1.5.6 Priority koncepce	31
1.5.7 Roztříštěná agenda	32
1.6 Národní akční plán.....	33
1.6.1 Cíle transformace	33
Shrnutí teoretické části.....	34
2 PRAKTICKÁ ČÁST	35
2.1 Cíl praktické části a účel průzkumu.....	35
2.2 Stanovené předpoklady	35
2.3 Použité metody	36
2.4 Popis zkoumaného vzorku	36
2.5 Získaná data a jejich interpretace.....	37
2.6 Intervence.....	46
2.7 Ověření platnosti předpokladů.....	58
2.8 Diskuse.....	60
ZÁVĚR	62
Navrhovaná opatření.....	63
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	65
SEZNAM PŘÍLOH.....	67
SEZNAM OBRÁZKŮ	67

ÚVOD

„Odstraňujeme slzy dětí. Květy nesnášívají dlouhé deště.“

Paul Jean

I přesto, že děti jsou našimi květy a jejich výchova a vzdělání by měly vést k jejich zdravému psychickému a fyzickému vývoji, jsou lidé, a často i nejbližší, kteří právě těmto dětem ubližují.

V médiích a novinách se objevují články typu; „Děvče sexuálně zneužíval léta přítel matky, Dítě bylo sexuálně zneužito otcem, Několik let v bytě zneužíval svoji dceru“, při jejichž četbě leze mráz po zádech a člověk si říká, jak je toto možné. Nedá se nad tímto problémem a násilím na dětech mávnout rukou a jít dál, nutí to člověka přemýšlet o tom, jak je to možné, jak se to může stát, co se to děje. Vždyť rodiče a příbuzní tu jsou od toho, aby děti chránili a ne jim ubližovali. Je smutné, že jsou děti sexuálně zneužívány v rodinách, a právě svými nejbližšími, které mají rády. Hovoří se o tom, že je to fenomén dnešní doby, že je to nový jev v zemích, kde se dříve nevyskytoval. Jednou takovou zemí byla i Česká republika. Tento fenomén je stále trvající a rostoucí hrozbou dnešní společnosti. Přesto, že je ohroženým dětem v současné době věnována velká pozornost, stále se nedaří této trestné činnosti páchané na dětech zamezit nebo ji zastavit vůbec. Je především na společnosti, jak se k tomuto problému postaví, jak odborná a laická veřejnost bude přistupovat k problému a řešit jej. Zda se o něm bude jenom hovořit, zda se budou vytvářet projekty, akční plány, a nebo se opravdu s tím začne něco dělat. Nebo se už začalo? Je zřejmé, že se asi nikdy tento jev nevymítí, ale bylo by dobré, kdyby se co nejvíce minimalizoval.

Cílem práce je vyhledávání sexuálního zneužívání dětí za posledních pět let na okrese Litoměřice a zjišťování, kolik jich bylo sexuálně zneužito rodinnými příslušníky. Nedílnou součástí práce je poukázání na roli sociálně-právní ochrany dětí v intervenci ohrožených dětí.

Teoretická část práce bude zaměřena na komparaci odborné literatury, odborných periodik a dalších zdrojů zaměřených na sexuální zneužívání dětí. Jedná se o detailní seznámení se zpracovávanou problematikou na základě studia a komparace odborné literatury. V práci bude popsána charakteristika sexuálního zneužívání, jak jej popsalo

několik odborníků, a také zde budou uvedeny formy zneužívání a prevence. Zneužívání přechází postupně do sexuálního zneužívání dětí v rámci rodiny a zaměřuje se na intervenci sociálních pracovníků. Stručně bude popsán Národní akční plán, kde budou navržena opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti a rodiny.

Předpokladem zkoumání je sledování sexuálně zneužívaných dětí na okr. Litoměřice v období 2004 až 2008 rodinnými příslušníky. Praktická část bakalářské práce bude zaměřena na vyhledávání a zjišťování sexuálního zneužívání dětí v rámci rodiny na okrese Litoměřice v porovnání s Českou republikou v období 2004 až 2008. Nejdříve bude zjištěn počet dětí na okr. Litoměřice a v ČR ve sledovaném období, a poté proveden průzkum ke zjišťování počtu sexuálně zneužívaných dětí. Získané údaje na okr. Litoměřice budou porovnány s údaji celorepublikovými v daném období a bude sledována četnost jak absolutní, tak i relativní. Prací mimo jiné bude sledováno, kdo je oznamovatelem zneužívání na dětech, z jaké rodiny děti pochází, kdo je zneužívající rodinný příbuzný, a jak jsou řešeny konkrétní situace s poskytnutím pomoci ohroženým dětem. Konkrétně bude popsána práce sociálních pracovníků na sociálně-právní ochraně dětí, a porovnána implementace Národního akčního plánu do praxe.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 *Charakteristika*

Minulé století se právem označuje jako století dítěte. Je to především proto, že pozornost laické i odborné veřejnosti se začala soustřeďovat na poznávání nepříznivého stavu v životě a vývoji dítěte, způsobeného většinou neadekvátním chováním a nepříznivými podněty zvenčí a to nenáhodně či s úmyslem. Hlavně tam, kde riziko ubližování dítěti je největší - bohužel paradoxně v rodině. Dělo se tak definováním jeho potřeb i nároků na jejich uspokojování. Zvláštní zřetel byl a přitom je věnován problematice dětí v obtížných situacích ať již v oblasti tělesné, duševní či sociální a ovšem též sexuální. Ta dosud stála mimo toto racionální úsilí.

Dvacáté století je takto označováno také proto, že se výrazně prosazovalo vědecké poznání tohoto fenoménu v nejrůznějších oborech a disciplínách. To se promítlo i do činnosti mezinárodních a národních organizací, státních či nestátních, které se také ujaly podpory těmto snahám. Výsledkem jejich úsilí bylo postupné zajišťování ochrany dětí. V sedmdesátých letech minulého století se v řadě západních zemí začaly společnosti vystupuje problematika tohoto typu zneužívání dětí stále do popředí. Je při tom v převážné míře vázána na rodinu včetně možnosti incestuálního styku. V bývalém Československu se nemohli dle ideologických předpokladů odborníci této problematice více věnovat, až na dětského lékaře. Ten v rámci komplexní pediatrické péče zaznamenával i tuto problematiku a pokoušel se jí řešit, zde sociální aspekt jeho činnosti nebylo možno pominout. V tomto směru byla významná konference Československé pediatrické společnosti, jejímž cílem bylo upozornit na tuto problematiku a věnovat se jí u nás v souvislosti s překvapivě velkým množstvím těchto případů. Teprve rok 1989 umožnil daleko podrobněji v České republice se zabývat těmito otázkami. Postupně byly budovány na charitativní bázi zařízení, vytvářející ucelený model takovéto péči o děti ve zvlášť nepříznivých podmínkách. V průběhu několika dalších let sexuální zneužívání dětí (CSA) otevřelo mnoho problémů nejrůznějšího charakteru a hlavně účasti násilí na dítěti.

Pro zjišťování tohoto fenoménu u dětí se vycházelo a vychází z výskytu nejrůznějších forem sexuálního zneužívání. V této době se také sexuální zneužívání-vzhledem k tomu, že jde i zde o ubližování dítěti přiřazuje k ostatním syndromům tělesného, psychického

týrání a zanedbávání dítěte CAN. Pro sexuální zneužívání je vyčleněno označení syndrom CSA (Child Sexual Abuse). Řešení problematiky CSA pozvolna otevřelo problematiku komerčního sexuálního zneužívání dětí, jako snad nejzávažnější formy CAN v současnosti.¹

1.2 Sexuální zneužívání

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte patří k jednomu z nejzávažnějších problémů v péči o dítě, není-li nejzávažnější vůbec. Sexuální zneužívání dětí je fenoménem, kterým se zabývají jak lékaři, psychologové, pedagogové, sociální pracovníci, tak i policie. Sexuální zneužívání je definováno z několika hledisek, jeho definice je poměrně široká, ale vždy vychází ze stejné podstaty.

Podle zdravotnické komise Rady Evropy, která byla přijata v roce 1992 se říká, že „sexuální zneužití je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba. Sexuální zneužívání se dělí na bezdotykové a dotykové.“²

Podle Dunovského je Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, obecně označovaný v anglosaské literatuře jako Child Abuse and Neglect (CAN) a odtud převzatý i do naší terminologie, je soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Jsou výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte. Za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítavé a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt. V knize (Dunovský.1995) se uvádí, že velmi zjednodušeně můžeme o sexuálním zneužívání říci, že se při něm dospělý sexuálně uspokojuje dítětem nebo dítě zneužívá v oblasti prostituce a pornografie. Mlčenlivost dítěte si pak vynucuje psychickým

---

¹ MATĚJČEK, Z. a kol. *Komerční a sexuální zneužívání dětí*. Praha. 2001. s. 7-11

² VANÍČKOVÁ, E. *Sexuální násilí na dětech*. Praha: Portál. 1999. s. 20

vydíráním, vyhrožováním, různými odměnami či tresty. Dítě je tímto chováním dospělého natolik vyvedeno z míry, že přestože není zpravidla použita hrubá fyzická síla, dítě o svém utrpení mlčí, snad proto, že mnohdy reakce okolí jsou ještě horší než čin sám.³

V Krizové intervenci Vodáčková popisuje sexuální zneužití dítěte jako situaci, kdy jakákoliv osoba, dospělý či dítě násilím, podvodem, hrozbou či sváděním nutí dítě, aby s ním mělo jakýkoliv druh sexuálního styku. Může jít o osahávání, masturbaci před dítětem, orální nebo anální styk, soulož. Také vyprávění vysloveně sexuálních obsahů, předkládání pornografických obrázků či filmů znamená sexuální zneužití.⁴

Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte popisuje Vágnerová, že je projevem zneužití moci dospělého nad slabším a závislým dítětem, jeho využití k aktivitám, které jím nejsou plně pochopeny a akceptovány a jejichž cílem je vlastní sexuální uspokojení. Toto chování narušuje nejen obecně akceptovaná sociální pravidla, ale je i v rozporu s právní normou. Zneužívání dětí může nabývat podoby všech známých sexuálních praktik. Dítě většinou nekoná tyto aktivity dobrovolně, ale je k nim donuceno např. násilím, podvodem nebo uplácením, nemůže se dostatečně účinně bránit. Často ani neví, na co má dospělý ve vztahu k němu právo.⁵

Sexuální zneužívání může nabývat podoby všech známých sexuálních praktik. Dítě většinou nekoná tyto aktivity dobrovolně, ale je k nim donuceno. Často ani neví, na co má dospělý ve vztahu k němu právo. Dětem poskytneme tolik informací, kolik jich k zajištění své bezpečnosti nezbytně potřebují. Vysvětlíme jim, že všichni lidé mají určitá přirozená práva, která jim nikdo nemůže upírat a při setkání s takovým člověkem, který by se jim pokoušel upírat základní práva, musejí energicky říci ne a přivolat pomoc.⁶

1.2.1 Formy sexuálního zneužívání

- Nekontaktní sexuální aktivity, např. verbální komentář se sexuálním obsahem, exhibicionismus, voyeurismus. Do této kategorie patří např. obscénní telefonáty, které děti děsí svým obsahem, jemuž nerozumějí, a vyhrožováním, co by se jim stalo, pokud by něco prozradily, čemuž naopak rozumějí velice dobře. Dalším typickým příkladem je

---

³ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing. 1995. s. 71

⁴ VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál. 2002. s. 460

⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 2004. s. 618

⁶ ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál. 1995. s. 16-19

zkušenost s obnažováním dospělých mužů, s exhibicionismem, která však zpravidla nemívá tak nepříznivý dopad.

- Kontaktní sexuální aktivity. Zahrnuje veškeré praktiky vyžadující kontakt agresora se zneužívaným dítětem. Podle závažnosti je lze dále diferencovat na *penetrativní* (tj. pronikající, např. koitus) a *nepenetrativní* (např. osahávání). Jak zdůrazňuje Hadj-Mousová, musí tento kontakt dospělému přinášet sexuální uspokojení. Je třeba odlišovat běžné mazlení s dítětem které je, zejména u malých dětí, velmi významným projevem citové vazby s matkou nebo s jinými členy rodiny. Penetrativní zneužívání může být spojeno se somatickou traumatizací, s různě závažným zraněním dítěte.
- Sexuální využívání dětí k výrobě pornografie nebo prostituci. Může mít komerční charakter, ale bývá rovněž spojeno s potřebou dosáhnout tímto způsobem sexuálního uspokojení.

1.2.2 Sexuální zneužívání v rámci rodiny

Sexuální zneužívání dítěte osobou, která má vůči němu rodičovskou roli, patří mezi klinicky nejzávažnější formy sexuálního zneužívání dětí. Rodiny, kde je jedno nebo více dětí sexuálně zneužíváno kontinuálně či nepravidelnou frekvencí, můžeme nazvat rodinami incestními.

Incestní tabu je integrativní součástí rodiny. Nerušení incestního zákazu má za následek rozpad rodinných struktur. Ve většině případů jsou rodinné struktury narušené dříve než k incestnímu vztahu dojde. Sexuální zneužívání dítěte v rodině je tedy spíše symptomem než příčinou dysfunkčních rodinných vztahů. Dysfunkční rodinné vztahy jsou odrazem patologických vzorců interakce mezi dětmi a rodiči a rodiči navzájem, v důsledku kterých nedochází k vzájemnému emočnímu uspokojování. Chronická emoční frustrace všech členů uzavřeného rodinného systému dříve či později ústí do vzniku násilí, jehož obětí se stanou ti nejslabší z nich. Jedním z predikátorů intrafamiliální patologie ve smyslu psychické, fyzické či sexuální traumatizace dětí v rodině, je kvalita emočních vztahů mezi dětmi a rodiči. Ty mají původ jak v současnosti, tak v předcházejících generacích.⁷

---

⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 2004. s. 618-619

1.2.3 Incest

Z výzkumů vyplývá, že nejčastějším případem sexuálního zneužití dítěte v rodině – ať se jedná o přímý incest pokrevně příbuzných nebo nepřímý – zneužití vlastního dítěte náhradním otcem, druhem matky, kterého dítě často jako vlastního otce přijímá. Z hlediska dopadu sexuálního zneužití v rodině je nepodstatné, o jaký typ jde, protože normální fungování rodiny je postiženo v každém případě a to velmi podobným způsobem.

Incest je definován jako sexuální styk mezi bezprostředně příbuznými osobami rodiči a dětmi, prarodiči a vnuky, případně sourozenci. Ve většině zemí je trestně stíhán a společensky odsuzován bez ohledu na věk účastníků. Přesto je známo, že pachatelé sexuálního zneužívání dětí velice často pocházejí z nejbližšího rodinného prostředí dítěte, velká většina sexuálně zneužitých dívek je tedy obětí incestního chování.⁸

1.2.4 Dítě

V Úmluvě o právech dítěte v Článku 1, se pro účely této úmluvy dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.⁹

1.2.5 Rodina

Rodina je systém sociálních vztahů, v nichž každý člen má svoje místo, kulturně vymezenou roli, která k tomuto místu přísluší. Rodina dítěti poskytuje základní péči o biologické potřeby, poskytuje mu však také uspokojení základních psychických potřeb, především potřebu bezpečí a trvalého citového vztahu.¹⁰

Rodina a její vztah k dítěti ovlivňuje podstatným způsobem základní vztahy důvěry, který dítě vytváří k okolnímu světu. Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu, která je pro něho potřebou nejvýznamnější.¹¹

Ujištění o tom, že svět je dobrý a je možno mu důvěřovat, získává dítě z pocitu bezpečí a láskyplného přijetí, který mu poskytují milující rodiče. Zdravé fungování rodiny narušují nejasnosti ve vztazích mezi jejími členy, nejasně vymezené role a hranice mezi

---

⁸ WEISS, P. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada. 2005. s. 98-100

⁹ Úmluva o právech dítěte

¹⁰ VANÍČKOVÁ, E. *Sexuální zneužívání dětí II. díl*. Praha: Karolinum. 1999. s. 41-42

¹¹ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. 1994. s. 17

nimi. Incestní rodina je většinou fakticky dysfunkční¹², i když navenek může působit funkčním dojmem.¹³

1.2.6 Incestní rodina

Incestní rodiny v sobě zahrnují několik dynamik, které vyplývají jak z kvality emočních vztahů mezi jeho členy, tak z jejich individuálních charakteristik a z charakteru vzájemných interakcí. Vnitřní struktura vztahů mezi dětmi a rodiči je odrazem sociální izolace a minimální společenské kontroly rodiny. Členové rodiny nemívají mnoho přátel a vyhýbají se extrafamiliálním sociálním kontaktům. Děti bývají svými rodiči odrazovány od navazování vztahů s vrstevníky. Kamarádské vztahy jsou pro ně velmi obtížně realizovatelné. Svět existující mimo uzavřený systém rodiny je primárně vnímán jako nehostinný a nebezpečný. Systematický kontakt s vnějším světem obvykle zprostředkuje zneužívající rodič. Ten tuto výlučnou roli využívá k posilování závislosti ostatních členů rodiny na něm a upevňování své pozice v rodině. Uplatňování moci zneužívajícího rodiče probíhá v kontextu strachu z autority. Tento strach je podmiňován různými formami psychického či fyzického nátlaku, včetně sexuální viktimizace jednoho, častěji více členů rodiny.

Strach z autority je charakteristický i pro vztahy k vnějším osobám a institucím. Každý, kdo disponuje nějakou mocí, včetně úřední, je členy rodiny vnímán jako ohrožující prvek. Do nedůvěřivého postoje k institucím, mezi které patří nejen odbory sociální péče či policie, ale i lékařské, psychologické či pedagogické autority, se promítá strach z následků odhalení incestního vztahu v rodině. Dlouhodobé popírání skutečné podstaty toho, co se ve skutečnosti v rodině děje, je maladaptivní obranný mechanismus, jenž má za následek nedůvěru k vlastním pocitům, ztrátu sebereflexe a schopnosti empatie.

Základním rysem komunikace v rodinách s incestem je respektování práva silnějšího. Slabší členové rodiny se naučí, že důležitější, než komunikovaný obsah, je pozice

---

¹² Podle Dunovského, J. *Dítě a poruchy rodiny*. 1986. s. 28, který provedl a vyhodnotil dotazníkovou metodu ke zjišťování úrovně funkčnosti rodiny, stanovil čtyři základní skupiny či pásma funkčnosti rodinného systému. Pásmo 0-4 bodů představuje funkční, v podstatě intaktní, kdy dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch je zajištěn. Pásmo 5-9 bodů zahrnuje rodiny problémové, u kterých se vyskytují poruchy některých funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte v něm. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat. Pásmo 10-14 bodů představuje dysfunkční rodinu, kde se vyskytují vážnější poruchy některých nebo všech funkcí rodinných, které bezprostředně ohrožují nebo poškozuji rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Takováto rodina vyžaduje soustavnou pomoc. Pásmo 15-24 bodů zahrnuje rodiny afunkční, kdy poruchy jsou takového rázu, že rodina přestává plnit vůči sledovanému dítěti svůj základní účel. Dítěti závažným způsobem škodí či dokonce je ohrožuje v samotné existenci. Sanace takové rodiny je bezpředmětná.

¹³ VANÍČKOVÁ, E. *Sexuální zneužívání dětí II. díl*. Praha: Karolinum. 1999. s. 42-43

sdělující osoby. Neverbální komunikace má často významnější roli, než komunikace verbální. Odmítání verbální komunikace je ostatně obvyklým nástrojem ovládání rodiny. Mlčení autority vyvolá mlčení ostatních členů rodiny, což chronickou tenzi v rodině ještě zvyšuje.

Dalším rysem incestních rodin se restrikce spontánních emočních projevů. Jejich omezení pravděpodobně souvisí s poruchou ovládání emočních a pudových projevů zneužívajícím rodičem. Ten svoje impulzy často projikuje na ostatní členy rodiny a v důsledku je podřizuje rigidním, někdy až obsedantním pravidlům chování. Ti se pak při spontánních emočních projevech cítí provinile a očekávají potrestání. Vztah mezi dítětem a dospělým se obrací směrem k uspokojování potřeb dospělého, který se na dítěti může stát závislým. Dítě se tak v jeho chápání stává odpovědným za jeho emoční pohodu, součástí, které je i sexuální uspokojení. V situaci, kdy je popírána vnitřní realita rodiny a neexistuje jasné vymezení rolí, není jasné kdo, koho a před čím by měl chránit. Součástí interakcí mezi členy rodiny se sexuálním zneužíváním dítěte jsou různé formy násilí, včetně násilí psychického a tělesného.¹⁴

1.2.7 Zneužívající osoba

Ze sociologické perspektivy zneužívající rodiče nelze odlišit od ostatní populace. Mají stejnou úroveň vzdělání, zaměstnání, etnický původ, náboženství a inteligenci přibližně stejnou jako je společenský průměr. Najdeme je ve všech socioekonomických vrstvách společnosti. Jejich základní odlišnost netkví v demografických ukazatelích, ale ve způsobech, jakými dosahují uspokojení svých emočních potřeb a jakými se vyrovnávají s psychickým stresem. Mezi tyto způsoby patří sexuální aktivity s emočně a fyzicky nezralými objekty.

Groth rozdělil pachatele sexuálního zneužívání dětí podle primární sexuální orientace a úrovně psychosexuálního vývoje na fixované a regredované jedince. Ke skupině fixovaných jedinců patří ti, u kterých jsou primárním sexuálním objektem děti. Děti zůstávají jejich sexuálními objekty v případě, kdy se pod tlakem společnosti nebo i iniciativy partnera ožení. Sexuální zneužívání dítěte je výsledkem jejich primární sexuální orientace realizované v podmínkách trvalého a snadného přístupu k vlastním dětem. U fixovaných jedinců je častější zneužívání chlapců. Druhou skupinou osob sexuálně zneužívající děti jsou lidé, kteří jsou primárně sexuálně orientovaní na své

---

¹⁴ WEISS, P. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada.2005. s. 98-101

vrstevníky. Po prvních sexuálních zkušenostech v adolescenci tito jedinci vstupují do náročného světa dospělých, kde se uspokojování jejich potřeb značně komplikuje. Opakovaná selhání a debakly s dospělými sexuálními objekty je vedou k regresi v podobě sexuální gratifikace v méně náročných, tudíž méně konfliktních vztazích s nedospělými objekty. Regredovaní jedinci berou děti jako své dospělé partnery a udělují jim pseudodospělou roli.

U většiny těchto případů je zneužití dítěte manifestací nevyřešeného konfliktu a nespokojenosti s partnerkou. Uspokojení nenaplněných emočních potřeb zneužívající rodič dosahuje prostřednictvím jejich sexualizace s dítětem. Zneužívajícímu rodiči se v intimním vztahu s dítětem dostává významnější role než jakou zažil nebo zažívá v jiných vztazích. Vynucená pozornost a zájem sexualizovaného dítěte může být kompenzací za odmítáním partnerem. Jindy slouží jako skrytá nebo otevřená msta za jeho „zradu“. Ústřední dynamikou sexuálního zneužívání dětí rodiči je zneužití moci. Čím méně je zneužívající rodič asertivní na veřejnosti, tím mocnější je ve svém soukromí. Kontrola a ovládání svého nejbližšího okolí je branou proti pocitům bezmoci a prázdnoty.¹⁵

Podle Vaníčkové, jsou ve třech čtvrtinách sexuálně zneužita děvčátka osobou blízkou, známou. Skutečnost, že nejmladší dívky uvádí agresora z prostředí známých častěji nežli ostatní, může to znamenat potvrzení, že zhruba každé druhé sexuální zneužití děvčátka jde na vrub rodiny. Podle výzkumů je typické, že ani jeden chlapec neuvedl, že byl sexuálně zneužit kterýmkoliv příbuzným.¹⁶

1.2.8 Typické znaky zneužívání v rámci rodiny

Aktérem je člověk, který je dítěti blízký, a měl by mu poskytovat ochranu a bezpečí. Svým jednáním dítě připraví o pozitivní hodnotu rodinného zázemí. Dítě není traumatizováno jen nucením k sexuální aktivitě, jíž se bojí a je mu nepříjemná (nebo dokonce zraňující), ale i ztrátou pocitu jistoty a bezpečí v rodině, která za těchto okolností neplní jednu ze svých důležitých funkcí.

Sexuální zneužívání bývá opakované. Dítě je delší dobu traumatizováno nepříjemnými zážitky, s nimiž se musí vyrovnávat, a navíc je může očekávat i v budoucnosti. Důsledky takového zneužívání bývají závažnější, resp. trvalejšího rázu.

---

¹⁵ WEISS, P. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada.2005. s. 101-105

¹⁶ VANÍČKOVÁ, E. *Sexuální zneužívání dětí I*. Díl. Praha: Karolinum. 1997. s. 41-42

Skutečnost, že je v rodině zneužíváno dítě, podstatným způsobem mění rodinné role a z nich vyplývají funkce a vztahy. Akt sexuálního násilí na dítěti stírá mezigenerační hranice, které jsou ve fungujících rodinách zachovány. V rodině, kde existuje patologický sexuální kontakt mezi dospělým a dítětem, se mohou vytvářet neobvyklé koalice. Deformuje i vztahy dospělých v rodičovských, resp. partnerských rolích, které byly zbaveny jednoho ze svých privilegií, narušuje jejich citový a sexuální vztah (jindy je naopak důsledkem jejich rozpadu). Nerespektování jednoho sociálního tabu může vést k tendenci porušovat i další společenská pravidla. Rodinná atmosféra je napjatá, omezuje se otevřená komunikace, nelze zde projevat své pocity.

Zásadní narušení rodinných rolí vede k těžko řešitelnému vztahovému konfliktu. Ochrana dítěte je neoddělitelně spojena se završením aktéra násilností a s rizikem rozpadu rodiny. Rodina se může snažit zachovat svou integritu i za cenu obětování dítěte a popírání tak závažného porušení společenských a právních norem. Důsledkem bývá mimo jiné izolace od společnosti, z níž se sama vylučuje svou potřebu utajit tuto skutečnost, jejíž zveřejnění by vedlo k sociální stigmatizaci celé rodiny.

Pachatelem intrafamiliálního sexuálního násilí bývá nejčastěji mužský příslušník rodiny – otec, resp. nevlastní otec, strýc, dědeček apod.¹⁷

Zatímco chlapci, kteří byli zneužiti otcem, směřují svou nenávist k otci, děvčata se zlobí na otce i na matku, protože je neochránila proti zneužívajícímu otci. Tak či onak se u starších dětí objevuje pocit viny, že zneužívání nezabránilo, a pocit bezmoci, že toho nebyly schopny.¹⁸

1.2.9 Chování matky

Chování matky může zásadním způsobem ovlivnit průběh i řešení této situace, i když v naprosté většině případů sama aktérem není, dokonce ji lze považovat za další oběť. Většina matek se touto situací cítí traumatizována, zrazena a ponížena. Na ohrožení dítěte reagují, hněvem, depresemi, tendencí k sebeobviňování, pocity zoufalství a úzkostí vztaženou k očekávaným následkům. Na druhé straně platí, že pokud je dítě v rodině zneužíváno opakovaně, bývá o tom matka zpravidla informována. Pak je důležité, jak bude tuto situaci interpretovat, jak se sama zvládne a jaké řešení zvolí:

---

¹⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 2004. s. 620-632

¹⁸ TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál. 2001. s. 43-44

- Matka poskytne dítěti jednoznačnou ochranu i za cenu konfliktu, resp. rozpadu rodiny a vlastní sociální újmy. Na zjištění této skutečnosti reaguje akcentovaným ochranným chováním. Za těchto okolností zůstává dítěti zachován pocit jistoty a zázemí, které představuje podpora a spojení s matkou. Zneužívání v této rodině trvá obvykle jen krátce.

- Matka dítěti neuvěří, resp. mu nechce věřit, popírá, že by se něco takového mohlo stát, nebo není schopna situaci řešit. Některé matky zaujímají k dítěti ambivalentní postoj, jsou chladné a distancující, někdy je dokonce obviňují, že lže, vymýšlí si nebo situaci samo zavinilo. Jejich obrannou reakcí je popírání, nechťejí o problému nic vědět, protože pak jej ani nemusí řešit. Podobná reakce může být i důsledkem šoku. Pokud je otcem, resp. nevlastním otcem zneužívána starší dívka, může matku toto zjištění znehodnotit v její ženské roli. Byla nahrazena mladší a tím označena jako méně atraktivní a nežádoucí. Její sebevědomí značně utrpělo a důsledkem může být emoční nechuť k dceři, která je aktérem tohoto dění, i když většinou nedobrovolným. Někdy může matka dítě citově vydírat, aby nic neproradilo, přenáší na ně odpovědnost za další existenci rodiny, jejím cílem je zachování zdánlivé funkčnosti rodinného společenství. Mnohé z těchto matek bývají slabé, závislé, nemají dostatečnou sebedůvěru, jsou zvyklé na bezohledné chování a podřadné role. Obvykle se i ony bojí násilníka či společenského znemožnění. Někdy si chtějí uchovat partnera za každou cenu, přestože zneužívá jejich dítě. Selhávají v mateřské roli, nejsou schopny poskytnout dítěti ochranu, kterou potřebuje. Zneužívání v těchto rodinách trvá obvykle dlouho, někdy i několik let.¹⁹

1.3 Prevence

Informované dítě může včas rozpoznat blížící se nebezpečí, rozkódovat zvláštní až patologické chování dospělého jedince ve své blízkosti a použít své obranné mechanismy, již dříve naučené, například v rodinném prostředí či rodinné a sexuální výchově ve škole. Předcházení sexuálnímu zneužívání dětí je především prevence.

Podle Täubnera dělíme prevenci na tři skupiny, primární, sekundární a terciární, kde cílem primární prevence je snížení pravděpodobnosti výskytu poškození, jak uvádí Vaníčková. Cílovou skupinou primární prevence zde chápeme potencionální a skutečnou oběť, ale i osoby, které mohou takovou oběť v daném případě před

---

¹⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 2004. s. 620-632

nebezpečím ochránit. Do této skupiny prevence tedy můžeme zařadit i výchovu jak samotných pedagogů a rodičů, tak i sociálních pracovníků, ale i výchovu dětí a mládeže na školách a v různých dětských společenských organizacích apod.

Cílem sekundární prevence je pak podle Provazníka vyhledávat rizikové skupiny obyvatelstva, jedná se tedy o prostředí a situace, kde se dítě pohybuje, které jsou podmíněny jak osobností samotného dítěte, tak i sociálním prostředím, kde dítě vyrůstá, tedy jeho rodina, školní prostředí, zájmová činnost, kamarádi.

Pod terciární prevencí rozumí K. Provazník takové chování pedagoga, lékaře, sociálního pracovníka, rodiče, policisty, ve kterém reaguje dítě na situaci, v níž došlo k pohlavnímu zneužití. Smyslem je tedy zamezit další viktimizaci dítěte, které prožilo stresující situaci, tak aby se plně nerozvinula posttraumatická reakce.

Jak v primární, tak i sekundární a terciární prevenci může pedagog mnohým svou prací přispět k informovanosti a eliminaci takového primárního jednání.²⁰

1.3.1 Primární prevence

Základní strategií primární prevence sexuálního zneužívání dětí je snížení pravděpodobnosti výskytu poškození. Zaměření primární prevence má obecný charakter především podle cílové skupiny. V našem případě je cílovou skupinou prevence sexuálního zneužívání potenciální nebo faktická oběť. Tomuto obecnému cíli jsou přiřazeny subsystemy, které v primární prevenci buď aktivně fungují a obecný cíl prevence více či méně saturují, nebo jsou na tuto preventivní činnost připravovány. Jako základ primární prevence sexuálního zneužívání je především výchova dětí. V širším slovy smyslu zahrnuje vzdělávání (předávání informací, vyučování atd.) a výchovu mravní, sexuální, estetickou, tělesnou atd. Výchova dítěte je zásadní sociální projekt rozvoje osobnosti dítěte, který rozvíjí a kultivuje dispoziční bázi dítěte, připravuje je pro jeho společenské fungování a zároveň zprostředkovává kulturní dědictví lidstva.

Prevenci sexuálního zneužívání dětí lze z pedagogického hlediska chápat i jako součást obsahu výchovy či edukce dítěte. Prevence sexuálního zneužívání dětí je nedílnou součástí sexuální výchovy, je tedy nutné uvažovat o intencionalitě výchovného působení a non-intencionalitě. Pakliže non intencionální působení budeme vztahovat do oblasti, kterou jsme nazvali „veřejnost, sdělovací prostředky“, je zřejmé, že

---

²⁰ TÄUBNER, V. *Nejstřelenější tajemství – sexuální zneužívání dětí*. Praha. Trizonia. 1996. s. 25-26

intencionální – řízené výchovné působení (rodiče, pedagogové) – je základní a nosnou strategií primární prevence. Proto je nezbytné v této oblasti pedagogicky koncipovat:

- cíl primární prevence sexuálního zneužívání dětí,
- -oblast intencionálního edukačního působení,
- organizační formy, pedagogické metody a prostředky, kterými je cíl dosahován a reflektován.

1.3.2 Osvětová činnost zaměřená na širokou veřejnost

Osvětovou činností zaměřenou na širokou veřejnost, tedy profesní skupiny (pedagogové, sociální pracovníci včetně rodičů), myslíme především cílevědomé působení různými médii a institucemi se širokou celospolečenskou účinností.²¹

Cílem osvětové činnosti je celkové povznesení hodnoty dítěte a hodnoty dobře fungující rodiny pro společnost jako celek.²²

Toto široké působení má cíl v pozitivním ovlivňování veřejného mínění ve prospěch dětí. Dítě je chápáno jako hodnota mravní, sociální a právní. Dítě má svá práva, která garantuje stát a zákon. V konkrétní podobě může jít o pomoc dítěti, hlášení podezření na zneužívání či zabránění týrání dítěte atd. Balcarová poukázala v této souvislosti na tzv. mýty o sexuálním zneužívání dětí, které jsou určitou ukázkou postoje části veřejnosti k tomuto jevu. **Nejčastější mýty jsou:**

- incest a sexuální zneužívání dětí neexistuje nebo je přeceňován,
- děti o sexuálním zneužívání lžou,
- děti sexuálně provokují, mohou si za to samy,
- hlavním viníkem je matka,
- dítě zneužije nejčastěji neznámý pachatel.

Osvěta zvyšuje svoji účinnost tehdy, když ovlivňuje veřejnost nejen z hlediska informovanosti, ale současně doporučuje určité návody k aktivnímu postoji a chování, které chrání dítě a respektuje jeho práva.

1.3.3 Výchova profesionálních skupin

Cílovou skupinou profesionálních skupin nepedagogických pracovníků jsou lidé nejrozumnějších vědních oborů a společenské praxe, kteří se zabývají otázkami CAN.

---

²¹ WEISS, P. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada. 2005. s. 59

²² MATĚJČEK, Z. a kol. *Děti, rodina a stres*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR. 1994. s. 14

Pro tuto profesionální skupinu, které se dostávají nebo se mohou dostat do styku s dětmi v rámci své profesionální působnosti vykonávají činnost, jež má nezáměrný výchovný charakter (zdravotníci, sociální pracovníci, policie, kulturní pracovníci apod.), je nutné koncipovat edukativní strategie těchto osob v rámci:

- přípravy na obor profesionální praxe (střední odborná, vysoká škola),
- dalšího postgraduálního a profilujícího vzdělávání (zdravotníků, sociálních pracovníků, orgánů v trestním řízení, atd.).

Z toho vyplývá požadavek, aby do vzdělávání profesí, které se při výkonu povolání dostávají do přímého kontaktu s dětmi mladšími patnácti let a přitom jejich výkon má spíše nezáměrný výchovný vliv na děti, byl začleněn kurz pedagogiky a psychologie.

Z hlediska profese by tento kurz měl mít tři základní roviny:

- *rovinu odbornou* (např. psychologie vývoje dítěte, principy výchovy, zdravotnické péče o dítě, psychologická a zdravotnická diagnostika zneužitého dítěte, pomoc dítěti v ohrožení, diagnostika potenciálního pachatele, diagnostika závadové rodiny, skupiny, právní předpisy v ochraně dítěte, dovednost hledání odborné pomoci a její doporučování atd.),
- *rovinu pedagogicky osvětovou* (umění osvětové činnosti např. pro rodiče, učitele dětí, umění pedagogiky působit na dítě ve smyslu jeho sebeobrany, na umění ochrany vlastních práv atd.),
- *rovinu veřejně osvětovou* (osvětové působení na nejširší veřejnost, dovednost diagnostikovat porušování práv dítěte a ohlašovat chování a situace ohrožující dítě, politicky působit na veřejné a společenské mínění ve smyslu ochrany dítěte atd.).²³

1.4 Krizová intervence

Pomoc při řešení těchto případů, resp. i když jde jen o podezření na týrání či zneužívání dítěte, může poskytnout nejbližší krizové centrum. Jeho pracovníci mají potřebné znalosti a zkušenosti, dovedou k těmto problémům přistupovat citlivě. Řešení situace a náprava důsledků je tím účinnější, čím dříve je aplikována. První pomoc je krizová intervence, jejím cílem je zabránit dalšímu ohrožení oběti. Ale je třeba si uvědomit, že dítě jako oběť je vystaveno velké zátěži i po odhalení a musí být zajištěna jeho bezpečnost. Hlavním cílem dlouhodobé terapie je pomoc dítěti a celému rodinnému

---

²³ WEISS, P. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada. 2005. s. 60-125

systému. Musí být zaměřena nejenom na úpravu aktuální situace, ale i na odstranění příčin, které ke vzniku problému vedly.

Lékařská péče je zaměřena na léčbu bezprostředních následků, např. zranění. Farmakoterapie slouží jako podpůrná léčba, např. při redukci úzkosti a depresivních stavů.

Psychoterapie je hlavním prostředkem nápravy důsledků týrání či sexuálního zneužívání. Jejím hlavním cílem je přijetí traumatu, jeho kognitivní zpracování a emoční odreagování, to znamená dosažení katarze, získání rovnováhy a vyrovnaného vztahu k prožité události, kterou nelze změnit. Důležitým předpokladem je otevřená komunikace, dítě by mělo mít možnost projevit své pocity a odreagovat se. Mělo by získat pocit porozumění, citové opory a jistoty. Pokud dítě nalezne takovou podporu v rodině, lze to považovat za důležitý předpoklad k překonání potíží.

Terapeutická pomoc preferuje *práci s celou rodinou*. Dítě – pokud je to možné – by mělo zůstat v domácím prostředí. Odejmutí dítěte z rodiny je rizikové nejen z hlediska jeho dalšího zatížení, ale i v přisouzení viny celé rodině, nikoli jen pachateli, který je obvykle trestně stíhán. Terapie je účinná jen tehdy, pokud jsou odstraněny všechny stresující faktory, dítě se může cítit bezpečně a získat důvěru v možnost zlepšení své situace.

Individuální terapie využívá především nedirektivních technik, terapie hrou a vytváření příběhu, který pomůže porozumět problému a odreagovat napětí. Někdy je v těchto případech užívána hypnóza. Součástí psychoterapie bývá i nácvik vhodných způsobů chování a eliminace těch, které by mohly zhoršovat sociální pozici týraného či zneužívaného dítěte. Skupinová psychoterapie může být užitečná jako nabídka možnosti sdílení podobných problémů a z toho vyplývající emoční podpory, i při nácviku žádoucích sociálních strategií.

Socioterapie je zaměřena na úpravu rodinných poměrů a zlepšení péče o dítě, výhodná je spolupráce psychoterapeutů a sociálních pracovníků.²⁴

Rodinná terapie představuje specifický léčebný přístup, ve středu pozornosti nestojí jedinec, ale vždy celá rodina se všemi narušenými, ale i zdravými členy. Jedná se o profesionálně organizovaný pokus navodit narušené změny v narušené rodinné skupině psychologickými metodami.²⁵

---

²⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha: Portál. 2004. s. 631-632

²⁵ LANGMEIER, J. a kol. *Dětská psychoterapie*. Praha: Avicenum. 1989. s. 123

1.4.1 Intervence

Akutní krizová intervence řeší „zde nyní“ dané ohrožení či poškození dítěte. Zahrnuje v sobě první diagnózu, zjišťující velikost, závažnost, místo zasažení a nebezpečnost jednotlivých příznaků pro život a zdraví dítěte. Současně určuje způsob ošetření a jeho naléhavost.

Střednědobá intervence, při níž se dokončuje definitivní diagnóza na základě podrobných vyšetření nejrůznějšího druhu a jejich shrnutí a zhodnocení včetně případných znaleckých posudků, vyžádaných vyšetřovatelem nebo soudcem. Dále se pokračuje v zahájené terapii, tentokrát již podle stanoveného komplexního léčebného plánu. Závažným problémem přitom je, abychom naší činností nezpůsobili další újmy dítěti (sekundární viktimizace).

Dlouhodobá intervence zahrnuje komplexní, interdisciplinární aktivity, ve prospěch dítěte. Mají za cíl odstranit či aspoň zmírnit všechny škody, způsobené v souvislosti se zasažením dítěte syndromem CAN.

Těžiště dlouhodobé komplexní terapie je však v psychoterapeutické léčbě duševních a citových odchylek a poruch zasaženého dítěte, komplikujících také mimo jiné přirozenou socializaci dítěte a způsobujících mu celou řadu životních problémů. Dlouhodobá terapie má také za cíl řešit a snažit se vyřešit nepříznivé situace v rodině, jestliže odtud přichází nebezpečí pro dítě. Zásadně se však především využívají možnosti ponechat dítě ve vlastní rodině (a to třeba i u vhodného příbuzného) za její soustavné a účinné podpory a terapie. Děje se tak vždy za účasti a garance příslušného orgánu péče o rodinu a děti. Vždy však po příslušném projednání rozhoduje soud.²⁶

Psychoterapie zahrnující víc než jednoho člena rodiny může být vhodným doplňkem léčby jednotlivce. Je známo, že rodina se dokáže adaptovat i na velmi bizarní chování svého člena. Jestliže se tento její člen pod vlivem terapie začne chovat normálně, staví to jeho rodinu před nové adaptační úkoly – musí mu zpátky předat jeho bývalé postavení, musí ho začít respektovat jako svého plnoprávného příslušníka.²⁷

1.4.2 Cíl komplexní pomoci

Cílem komplexní pomoci obětem sexuálního zneužívání v rodině je jejich ochrana před dalším zneužitím, prevence vzniku a rozvoje krátkodobých a dlouhodobých následků

---

²⁶ DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie – vybrané kapitoly*. Praha: Grada. 1999. s. 240

²⁷ MATOUŠEK, O. *Potřebujete psychoterapii?* Praha: Portál. 1995. s. 27

zneužívání a poskytnutí bezpečí všem členům rodiny. Tato pomoc tedy není cílena pouze na zneužívané dítě, ale i na jeho sourozence, nezneužívajícího i zneužívajícího rodiče. Zásahem do tzv. incestní rodiny vstupujeme do uzavřeného systému násilí, na kterém všichni její členové přímo či nepřímo participují. Význam pomoci však nespočívá pouze v záchraně konkrétního dítěte a konkrétní rodiny, ale v prevenci výskytu sexuálního zneužití v následujících generacích.

Ukvapená nebo špatně načasovaná intervence může být pro dítě i pro rodinu škodlivá. Intervence se proto musí odehrát na základě předem daných pravidel a koordinovaného postupu všech zainteresovaných institucí. Východiskem všech intervencí by mělo být známé lékařské pravidlo: *primum non nocere*. Ten, komu můžeme neopatrným zásahem v rodině nejvíce ublížit, je zneužívané dítě. Výsledek rodinné intervence závisí do velké míry na motivaci jejích členů ke spolupráci.²⁸

1.4.3 Pojetí sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochranu lze v širším pojetí považovat za zvláštní druh sociální správy, kdy je v rámci jejího výkonu poskytnuta občanovi mimořádná ochrana v jeho aktuální mimořádné situaci. Lze na ni pohlížet jako na sociální policii, tedy projev a výkon dohlížecké a kontrolní funkce sociální správy, aktivně pomáhající výkonu práv jedinců.

1.4.4 Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je uceleným, moderním systémem, fungujícím samostatně v systému českého práva. Jejím účelem je zejména poskytovat zvýšenou ochranu státu nezletilým dětem, tedy těm občanům, kteří se nemohou sami bránit v případě působení negativních vlivů na jejich osobu a jejich vývoj. Tuto ochranu provádějí státní orgány, přičemž některé pravomoci mohou svěřovat soukromým osobám, činným na základě pověření ministerstva práce a sociálních věcí. Jedná se o činnosti, jejichž cílem je zabezpečit ochranu zájmů dítěte a jeho zdravý a harmonický vývoj v případě, že je nějakým způsobem ohrožen.²⁹

Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí dle zákona číslo 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zejména:

a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,

---

²⁸ Weiss, P. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada. 2005. s. 59-125

²⁹ Tomeš, I. *Sociální správa*. Praha: Portál. 2002. s. 151-153

- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

Nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které upravují též ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte. V ust. § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí je popsáno na jaké děti v tíživé životní situaci se především zaměřuje a ve výčtu je i odstavec e) který říká, že se zaměřuje i na děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami. Tento zákon upravuje, že každý je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, nebo na skutečnosti uvedené v § 6 odst. 1 písm. b) až h).

1.4.5 Právo dítěte

Dítě má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany a zařízení sociálně-právní ochrany, státní orgány, kterým podle zvláštních právních předpisů přísluší též ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv³⁰ tyto orgány, právnické či fyzické osoby a pověřené osoby jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc.

Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Při své činnosti bere orgán sociálně-právní ochrany v úvahu přání a pocity dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje.³⁰

1.5 Interdisciplinární problém

Syndrom CAN je nutno chápat jako multifaktoriální společenský jev, mající nejen svůj prostorový a časový rozměr, ale i svůj různorodý rozměr věcný. Toho se chápou různé vědecké disciplíny zabývající se dítětem. Proto je poznávání, zajišťování, terapie a rehabilitace, včetně předcházení, je po výtce záležitostí interdisciplinární. V daném okamžiku může převažovat snad ten nebo onen přístup či obor, ale vždy musí dojít

---

³⁰ Zákon číslo 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

k pokud možno jednotnému, byť vnitřně diferencovanému závěru. Při psychickém a emocionálním týrání dítěte bude převažovat psychologický a sociální aspekt, k němuž se pak bude přiřazovat aspekt lékařský, právní, sociálně-ekonomický a další. Výstupem takového interdisciplinárního přístupu však musí být onen právě zmíněný, pokud možno jednoznačný závěr, který je však vždy učiněn až po řádné a rovnocenné účasti všech příslušných odborníků při plné odpovědnosti nositele tohoto či onoho odboru, jehož problematika v dané situaci převažuje, anebo při odpovědnosti koordinátora, který vzhledem ke své připravenosti a zkušenosti je schopen vidět věci komplexně a také prosadit potřebná opatření a stát za nimi.³¹

1.5.1 Komplexní přístup k ohroženým dětem

Posouzení situace ohroženého dítěte je záležitost složitá a náročná. Jedná se o komplexní problematiku, při jejímž řešení se sociální pracovník neobejde bez spolupráce a pomoci dalších odborníků. Dítě, stejně jako dospělý, je biopsychosociální individualitou, a tudíž je třeba posoudit každého jedince a jeho situaci jak z hlediska zdravotního, tak z hlediska psychologického a samozřejmě i sociálního či sociálněprávního. Bez pomoci pediatra, nejlépe pediatra sociálně orientovaného, a dětského psychologa se sociální pracovník při posuzování potřeb a situace ohroženého dítěte neobejde. Mnohdy potřebuje zapojit do posuzování ještě další odborníky – neurologa, dětského psychiatra, speciálního pedagoga, foniatra, logopeda, právníka, popř. další profese.

1.5.2 Sociální pracovník

Sociální pracovník je v České republice nyní definován v zákoně číslo 108/2006 Sb., jako pracovník vykonávající sociální šetření, zabezpečující sociální agendy včetně řešení sociálně-právních problémů, poskytující sociální poradenství, provádějící analytickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních služeb sociální prevence, depistážní činnost, poskytující krizovou pomoc, sociální poradenství a sociální rehabilitaci.³²

Sociální pracovník by se měl především ujmout role koordinátora a jeho prvním úkolem by mělo být sestavení týmu potřebného k řešení každého jednotlivého případu.

---

³¹ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada. 1995. s. 20

³² MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. 2008. s. 201

Na základě vlastního posouzení, posouzení pediatra a posouzení psychologa by měl spolu s nimi stanovit optimální skladbu týmu, naplánovat a organizovat postup vyšetření a koordinovat práci jednotlivých odborníků. Spolu s nimi by měl na závěr stanovit komplexní sociální diagnózu, prognózu, navrhnout postup a alternativy řešení a případné terapie nebo rehabilitace.

Při tomto postupu by měl mít neustále na paměti, že situaci ohroženého dítěte nelze posuzovat jako situaci samotného, izolovaného jedince, ale vždy v rámci jeho „sociálněekologického pole“. Vždy by měl spolu se svým týmem zkoumat mikrosociální systém dítěte (jeho rodinu, ať již vlastní, biologickou, nebo náhradní, popř. jiné významné osoby, k nimž má dítě silný emoční vztah). Stejně tak by měl tým zmapovat mezosociální systém (školu, sousedství, skupiny vrstevníků aj.) a posoudit jeho silné, pozitivní stránky – „zdroje podpory a rozvoje“, i stránky slabé, negativní – „zdroje ohrožení a újmy“. Neměl by opomenout ani makrosystém a všechny jeho zdroje, možnosti, omezení a nabídky standardních řešení.

Vhodnými nástroji pro zmapování rodinné situace dítěte jsou genogram a ekomapa. Jejich konstrukci předchází rozhovor zaměřený mj. na sběr anamnestických dat, rodinnou konstelaci a sociální pole dítěte a jeho primárních vychovatelů.³³

1.5.3 Preventivní činnost

Zákon o sociální ochraně dětí v ust. § 10 vymezuje povinnosti sociálně-právní ochraně v preventivní činnosti.

- a) vyhledávat děti uvedené v § 6 odst. 1,
- b) působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti,
- c) projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte,
- d) projednat s dítětem nedostatky v jeho chování,
- e) sledovat, zda je na základě kontrolních oprávnění zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující,
- f) poskytnout nebo zprostředkovat rodičům na jejich žádost poradenství při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních právních předpisů,
- g) oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst. 1.

---

³³ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. 2008. s. 201-203

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku, činit opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti.

Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popřípadě další zařízení určená pro děti jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst. 1, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví.³⁴

1.5.4 Koncepce o ohrožené děti

Oblast sociálně-právní ochrany dětí tvoří propojený systém subjektů působících ve vzájemné spolupráci při řešení nepříznivé situace dítěte. Konkrétní problémy, které jsou předmětem sociálně-právní ochrany dětí v České republice, procházejí v posledních letech značnou proměnou. Reakcí na tyto změny je mimo jiné novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která nabyla účinnosti k 1.6.2006, a novelizace dalších významných předpisů, např. zákon o rodině, občanský soudní řád, zákon o Policii ČR atd.

1.5.5 Cíle koncepce

Cílem koncepce o ohrožené děti je především sjednotit problematiku sociálně-právní ochrany dětí do jednotného materiálu, který by zmapoval současné trendy v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, stanovil priority řešení základních aktuálních problémů a nastínil další žádoucí vývoj v této oblasti. Cílem koncepce v žádném případě není podávat jednostranné návody k řešení konkrétních situací, ale podpořit účelnou spolupráci mezi odborníky různých oborů, státní a nestátní sféry a vytvářet tak komplexní fungující systém péče o ohrožené děti nezatížený překážkami způsobené kompetenčními spory.

1.5.6 Priority koncepce

Priority koncepce jsou definovány s cílem určit základní směry vývoje péče o ohrožené děti. Z hlediska systému péče o ohrožené děti zůstává prioritou zásadně biologická rodina dítěte a na všechny formy náhradní péče je nahlíženo jako na dočasné.

---

³⁴ Zákon číslo 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn a doplnění

1. ***Spolupráce a komunikace subjektů v rámci péče o ohrožené děti*** – jedná se především o spolupráci mezi jednotlivými rezorty státní správy, mezi subjekty státní správy a samosprávy, mezi subjekty státními a nestátními, ale také mezi subjekty přímo činnými v sociálně-právní ochraně dětí a veřejnosti, médií a zahraničními odborníky.
2. ***Vzdělávání v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*** – jedná se o podporu a rozvoj vzdělávání subjektů v rámci státní správy přímo zajišťující sociálně-právní ochranu dětí a nestátních subjektů pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Důraz je přitom kladen na komplexní individuální vzdělávání všech pracovníků sociálně-právní ochrany dětí, a to v rámci naplňování základních požadavků obecné a speciální znalosti, včetně požadavků na výkon sociální práce podle zákona č. 108/2006, o sociálních službách.
3. ***Zvyšování povědomí veřejnosti a její roli v oblasti sociálně-právní ochrany dětí*** – jedná se zejména o působení na veřejnost ve smyslu většího zapojení občanů do spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí při vyhledávání a upozorňování na ohrožené děti.
4. ***Rozvoj sítě náhradní rodinné péče o děti*** – jedná se zejména o motivaci zájemců o náhradní rodinnou péči, náhradních rodičů a pečovatелů, zřizovatelů různých typů zařízení rodinné péče o děti a odborníků poskytujících poradenství a podporu tak, aby byla poskytnuta specifická potřeba péče o ohrožené děti při zachování jejich základních práv. Motivací může být například rozvoj podpůrné sítě služeb pro náhradní rodiče, finanční podpora formou dotací nebo dávek ze sociálního systému.
5. ***Důraz na názor dítěte a jeho práva v rámci rozhodování a péče o něj*** – jedná se o důsledné zohledňování názoru dítěte s ohledem na jeho psychický vývoj v každé fázi rozhodování o péči o dítě, zejména umisťování dítěte mimo jeho vlastní rodinu.³⁵

1.5.7 Roztříštěná agenda

K porušování práv dětí dochází, bohužel dlouhodobě, zejména týráním, zanedbáváním a sexuálním zneužíváním dětí. Přestože v České republice existuje rozvinutý systém preventivní lékařské péče, který je přímo napojen na systém sociálně-právní ochrany dětí, stále je ze strany sociálních pracovníků řešeno kolem 1 500 týraných, zneužívaných dětí ročně. V roce 2006 byl zaznamenán mírný pokles, ovšem je příliš brzy uvažovat o sestupném trendu výskytu tohoto jevu. Problémem jsou i nové formy týrání a

---

³⁵ *Koncepce péče o ohrožené děti a děti žijící mimo vlastní rodinu do roku 2008. MPSV ČR*

zneužívání dětí, včetně komerčního sexuálního zneužívání. V neposlední řadě je třeba zmínit otázku slučování agendy péče o ohrožené děti. Česká republika je pro roztržitost systému péče o děti nejen dlouhodobě kritizována ze strany mezinárodních organizací, ale nedostatky současného uspořádání si uvědomují i sami pracovníci v této oblasti. Situace, kdy se dítě pohybuje v režimu tří rezortů řízených odlišnými zákony a často i s jinými prioritami, nezaručuje vzájemnou provázanost a koncepčnost péče o ohrožené dítě. Jednou z variant řešení je sloučení agendy péče o ohrožené děti pod rezort Ministerstva práce a sociálních věcí, které je z hlediska sociálně-právní ochrany koordinátorem ostatních subjektů. Slučování agendy péče o ohrožené děti bude v každém případě probíhat za úzké součinnosti všech rezortů s cílem zachování současné úrovně odbornosti.

Jedním ze základních kamenů účinné pomoci ohroženým dětem je vzájemná spolupráce státních i nestátních institucí a odborníků.³⁶

1.6 Národní akční plán

Dne 19. 1. 2009 projednala vláda materiál „Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009-2011. Tento materiál byl dalším krokem v procesu sjednocování systému práce s ohroženými dětmi a rodinami. Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti je vůbec prvním mezirezortním vyjádřením vůle ke spolupráci na změně. Národní akční plán jako celek je koncipován mezirezortně, tedy navrhovaná opatření se týkají všech složek systému práce s ohroženými dětmi a rodinami bez ohledu na resort, který je za danou oblast zodpovědný.

1.6.1 Cíle transformace

zvýšení kvality práce a dostupnosti služeb pro ohrožené děti a rodiny – ukotvení společenských standardů kvality péče o ohrožené děti, nastavení systému celoživotního vzdělávání pro pracovníky v systému péče o ohrožené děti, síťováním a optimalizací služeb pro ohrožené děti a rodiny, přenesením důrazu na primární prevenci,
- sjednocení postupu pracovníků při řešení konkrétní situace ohrožení dítěte – případová konference, individuální plán práce s klientem,

---

³⁶ NEČAS, P. *Práva dětí a jejich ochrana v České republice*. s. 2-5 <http://www.mpsv.cz/cs/4356>

- snížení počtu dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče – posílení preventivní složky práce s ohroženým dítětem a rodinou,
- zvýšení životních šancí dětí - podpora rozvoje osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu a zachování životní úrovně nezbytné pro jejich tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj.

Transformace se vztahuje ke všem složkám systému – vertikálně (od úrovně pracovníků v terénu, obcí, až po ústřední orgány státní správy a nestátní organizace s celostátní působností) i horizontálně (napříč rezorty podílejícími se na práci s ohroženými dětmi a rodinami, napříč subjekty státní správy, samosprávy a nestátního sektoru). Národní akční plán je prvním dokumentem, který má plně nadrezortní charakter.³⁷

Shrnutí teoretické části

V teoretické části bakalářské práce na základě studia odborné literatury byla popsána v první řadě charakteristika sexuálního zneužívání dětí, kdy se jedná o nejzávažnější problém v péči o děti. Byly rozepsány formy sexuálního zneužívání dětí, navázalo se na ohrožení dětí v rámci rodiny, bylo sledováno, kdo je zneužívající osobou, jaké jsou znaky zneužívání, chování matky. V neposlední řadě byla popsána prevence a osvětová činnost zaměřená na odbornou a laickou veřejnost s poskytováním krizové intervence. Z dostupné použité literatury vyplývá, že minimalizace popsaného problému lze pouze za předpokladu vzájemné interdisciplinární spolupráce.

---

³⁷ Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009-2011. MPSV ČR. 2009

2 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části bakalářské práce se autorka zabývá sexuálním zneužíváním dětí v rodině na okrese Litoměřice za období 2004 až 2008. Popisuje okr. Litoměřice s rozlohou a počtem obyvatel. Budou rozepsány územně správní orgány oddělení sociálně-právní ochrany dětí na okrese Litoměřice a spolupráce s útvary Policie České republiky Územních odborů v Litoměřicích. Budou popsány obce s rozšířenou působností a činnost sociálně-právní ochrany zaměřena na intervenci. Ze spisové dokumentace na OSPOD bude vyhledáno, kolik dětí bylo za posledních pět let v období 2004 až 2008 sexuálně zneužito a zjištěno, kolik jich bylo zneužito v rodinách, a kým. Výsledky budou vzájemně porovnávány s celorepublikovým stavem. V neposlední řadě bude popsána intervence OSPOD na okrese Litoměřice, jakým způsobem je prováděna, co je prioritou, a zda se jedná o opatření ve prospěch dětí nebo jde pouze o formality a pouhé vykazování.

2.1 Cíl praktické části a účel průzkumu

Cílem praktické části bakalářské práce je vyhledat, kolik bylo za posledních pět let na okrese Litoměřice sexuálně zneužito dětí a zjistit, kolik jich bylo sexuálně zneužito rodinnými příslušníky. Další částí práce je poukázat na roli sociálně-právní ochrany dětí v intervenci sexuálně zneužívaných dětí. Zjištěné výsledky okr. Litoměřice a České republiky budou porovnány s údaji celorepublikovými v daném období. Průzkum je zaměřen na ohrožené děti v rámci rodiny, které zraňují právě jejich nejbližší, kteří by je měly chránit. K sexuálnímu zneužívání dětí dochází i v rodinách, které je latentní, a proto není lehké toto násilí páchané na dětech odhalovat. Práci mimo jiné bude sledováno, kdo je oznamovatelem zneužívání na dětech, z jaké rodiny děti pochází, kdo je zneužívající osobou, a jak jsou řešeny konkrétní situace s poskytnutím ochrany ohrožených dětí. Konkrétně bude popsána práce sociálních pracovníků na sociálně-právní ochraně dětí, a porovnána implementace Národního akčního plánu do praxe.

2.2 Stanovené předpoklady

Předpoklady jsou formulovány na základě získaných informací z odborné literatury a dosažitelných pramenů, na základě získaných vědomostí v době studia a získaných

zkušeností při odborné praxi na Oddělení sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu v Litoměřicích a v neposlední řadě praxí u Policie České republiky:

1. Lze předpokládat, že na okrese Litoměřice více jak 40 % sexuálně zneužívaných dětí je zneužíváno rodinnými příslušníky.
2. Lze předpokládat, že minimálně 50 % sexuálně zneužívaných dětí v rámci rodiny na okr. Litoměřice je zneužíváno partnery matky.
3. Lze předpokládat, že minimálně 70 % oznamovatelů sexuálního zneužívání dětí na okr. Litoměřice je blízkou osobou ohroženého dítěte.
4. Lze předpokládat, že většina ohrožených dětí při odhalených případech sexuálního zneužívání dětí v rámci rodiny na okr. Litoměřice je umísťována do ústavní péče, než-li ponechána v rodině.
5. Lze předpokládat, že minimálně 55 % sexuálně zneužívaných dětí v rámci rodiny na okr. Litoměřice pochází z rodin neúplných.

2.3 Použité metody

Hlavní použitou metodou v bakalářské práci je metoda obsahové analýzy spisové dokumentace na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, která je podpořena daty ze statistických údajů získaných na PČR. Získaná data byla zpracována, převedena do tabulek a grafů, porovnána a dokumentována slovními komentáři.

2.4 Popis zkoumaného vzorku

Při zpracovávání bakalářské práce byli využiti respondenti zaevidovaní ve spisové dokumentaci při šetření sexuálního zneužívání dětí na Oddělení sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu v Litoměřicích a na PČR. Na podkladě této evidence byl zpracován kompletní

Obr. č. 1: Město Litoměřice a okolí

průřez k problematice zneužívání dětí v rámci rodiny rodinnými příslušníky, tedy osobami, na nichž jsou děti závislé, a to za období 2004 až 2008. Ve výsledném materiálu je porovnáno zjištění sexuálního zneužívání dětí na okr. Litoměřice s celorepublikovým stavem. Proto je autorkou práce považováno za nezbytné v této kapitole stručně charakterizovat okres Litoměřice.

Okres Litoměřice je jedním z okresů Ústeckého kraje. Okr. Litoměřice se rozkládá v jihovýchodní části tohoto kraje v Labské nížině. Na jihozápadě sousedí s okr. Louny, na severozápadě s okr. Teplice a na severu s okr. Ústí nad Labem a Děčín. Na severovýchodě hraničí s okr. Česká Lípa, na jihovýchodě a jihu s okr. Mělník a Kladna Středočeského kraje, odkud vítá obyvatele Hora Říp. Jeho sídlem je město Litoměřice. Rozloha činí 1032,16 km² a počet obyvatel je 115199. V okr. Litoměřice se nachází 107 obcí a 11 měst. Okres Litoměřice má v průměru k ostatním okresům Ústeckého kraje nižší míru nezaměstnanosti, která činí 11,94 %, a průměrný věk nezaměstnaných je 38,5 let. Rozvodovost na okr. Litoměřice se pohybuje pod průměrnou hodnotou rozvodovosti. Litoměřice jsou okresním městem a také obcí s rozšířenou působností a pověřeným obecním úřadem. V rámci okresu jsou ustanoveny územní obvody obcí s rozšířenou působností Lovosice a Roudnice nad Labem. Uvedené úřady mají Odbor sociálních věcí a zdravotnictví a ve věcech přenesené působnosti měst jsou městské úřady podřízeny krajskému úřadu, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.

2.5 Získaná data a jejich interpretace

Sexuálním zneužíváním dětí se v České republice začala stále více zabývat odborná veřejnost kolem osmdesátých let minulého století. Podmínky ohrožených dětí jsou velmi špatné a dopad na ně má nedozírné následky. V práci bude sledováno sexuální zneužívání dětí na okr. Litoměřice, které bude též porovnáváno s celkovým stavem v ČR v období 2004 až 2008.

Statistické tabulky a grafy byly zpracovány na základě získaných údajů v období 2004 až 2008 a sloužily k porovnání celkového stavu dat na okr. Litoměřice a České republiky. Z demografické křivky narozených dětí v ČR, která je vzestupná, vyplývá, že se rodí více dětí, než tomu bylo před několika lety. Za posledních pět let, tedy sledované období 2004 až 2008 se narodilo v České republice celkem 9651497 dětí. Pro porovnání, kolik bylo sexuálně zneužívaných dětí v ČR a na okr. Litoměřice za posledních pět let, poslouží následující tabulky.

Tabulka č. 1 *Sexuálně zneužívané děti v ČR*

	2004	2005	2006	2007	2008	Celkem
Počet dětí v ČR	1861802	1900395	1938340	1965212	1985748	9651497
Děti sex. zneužívané ostatní	452	657	527	615	595	2846
Děti sexuálně zneužívané v závislosti	109	101	96	70	72	448
Děti sex. zneužívané celkem	561	758	623	685	667	3294
% sex. zneuž. v závislosti celkového počtu	19,4 %	13,3 %	15,4 %	10,2 %	10,8 %	13,6 %
% sex. zneužívané děti v ČR	0,03 %	0,04 %	0,03 %	0,03 %	0,03 %	0,03 %

Zdroj: PCR, vlastní výpočty, 2010

Ve sledovaném období 2004 do 2008 v ČR bylo sexuálně zneužito celkem 3294 dětí. Z tohoto počtu bylo celkem 2846 dětí zneužito jinými osobami než osobami blízkými, a 448 dětí bylo sexuálně zneužito osobami blízkými, na kterých bylo závislé, rodinnými příslušníky. V roce 2007 bylo nejvíce zneužito dětí, a to 758, z tohoto počtu bylo 101 dětí zneužito, které byly závislé na rodině. Nejnižší počet sexuálně zneužívaných dětí byl zaznamenán v roce 2004, kdy se jednalo o 561 zneužívaných dětí, ale zneužívaných dětí v závislosti bylo naopak ve sledovaném období nejvíce, a to 109. Počty sexuálně zneužívaných dětí v České republice ve sledovaném období jsou alarmující. Nejvíce zneužitých dětí osobou blízkou byly děti v roce 2004, a to 19,4 % a poté následoval rok 2006 s 15,4 %. V roce 2005 bylo ohroženo 13,3 % dětí a v letech 2008 10,8 % a 2007 10,2 %. Z celkového počtu zneužívaných dětí v letech 2004 až 2008 bylo v ČR sexuálně zneužito osobou blízkou 13,6 % dětí.

Okres Litoměřice, jak bylo uvedeno, má 115119 obyvatel, a pro sledování vývoje sexuálního zneužívání dětí bylo z dostupných statistických dat zjištěno, že v roce 2008 bylo na litoměřickém okrese 23133 dětí. Pro další zkoumání a vyhodnocování údajů byla vytvořena tabulka, která porovnává počet dětí na litoměřickém okrese v letech 2004 až 2008 a tyto údaje budou sloužit k dalšímu porovnávání a konfrontaci se získanými údaji.

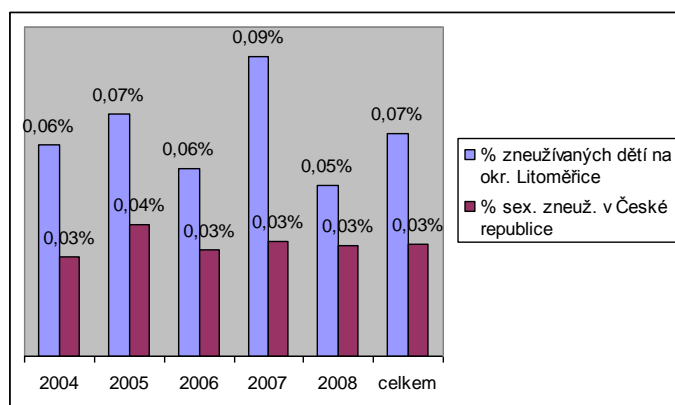
Tabulka č. 2 *Sexuálně zneužívané děti na okrese Litoměřice*

	2004	2005	2006	2007	2008	celkem
Počet dětí na okr. Litoměřice	23364	23159	22838	23072	23133	115566
Děti sexuálně zneužívané ostatní	6	7	11	18	5	47
Děti sexuálně zneužívané v závislosti	9	10	2	3	7	31
Děti sexuálně zneužívané celkem	15	17	13	21	12	78
% sex. zneuž. v závislosti z celkového počtu	60 %	59 %	15 %	14 %	58 %	40 %
% zneužívaných dětí z celkového počtu	0,06 %	0,07 %	0,06 %	0,09 %	0,05 %	0,07 %

Zdroj: OSPOD, vlastní výpočty, 2010

Tabulka zobrazuje, kolik dětí bylo za posledních pět let sexuálně zneužito na okrese Litoměřice, a kolik ohrožených dětí bylo zneužito rodinnými příslušníky. V roce 2004 bylo sexuálně zneužito 15 dětí a z tohoto počtu bylo 9 dětí sexuálně zneužito rodinnými příslušníky. V roce 2005 bylo zneužito 17 dětí a z toho bylo 10 dětí zneužito v závislosti. V roce 2006 bylo zneužito 13 dětí a z toho byly 2 děti zneužity v závislosti. V roce 2007 bylo nejvíce ze sledovaného období sexuálně zneužito dětí, a to 21, a z toho rodinnými příslušníky byly zneužity 3 děti. V roce 2008 bylo zneužito 12 dětí, nejméně za sledované období, ale 7 dětí bylo zneužito rodinnými příslušníky. Za sledované období 2004 až 2008 bylo na okr. Litoměřice sexuálně zneužito celkem 78 dětí, z tohoto počtu bylo 31 dětí sexuálně zneužito rodinnými příslušníky.

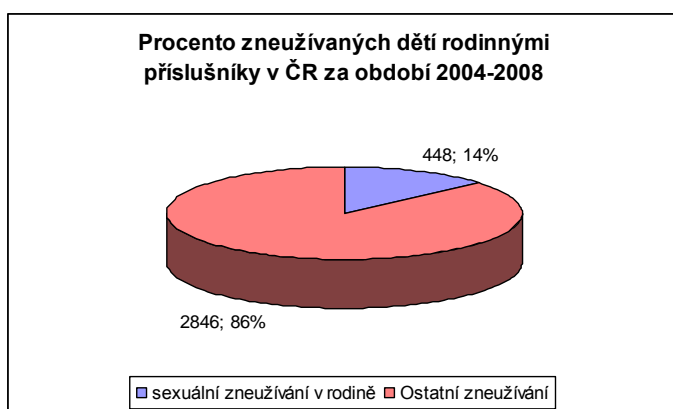
Graf č. 1 *Sexuálně zneužívané děti v ČR a na okr. Litoměřice*

Zdroj: vlastní výpočty, 2010

Procentuelně bylo zjištěno, že k celkovému počtu dětí je četnost sexuálně zneužívaných dětí na okr. Ltm vyšší než v celé ČR, což vyplývá z grafu č.1. V roce 2004 se jednalo o 0,03 % více, v roce 2005 o 0,03 %, v následujícím roce 2006 o 0,03 %, v roce 2007 o 0,06 % a v posledním roce 2008 o 0,04 %. Za sledované období bylo z celkového počtu sex. zneužívaných dětí na litoměřickém okrese o 0,04 % v průměru více dětí než v celé republice. V ČR se jednalo o 0,07 % z celkového počtu dětí a na okr. Ltm o 0,03 % dětí.

Graf č. 2 Zneužívání dětí rodinnými příslušníky v České republice

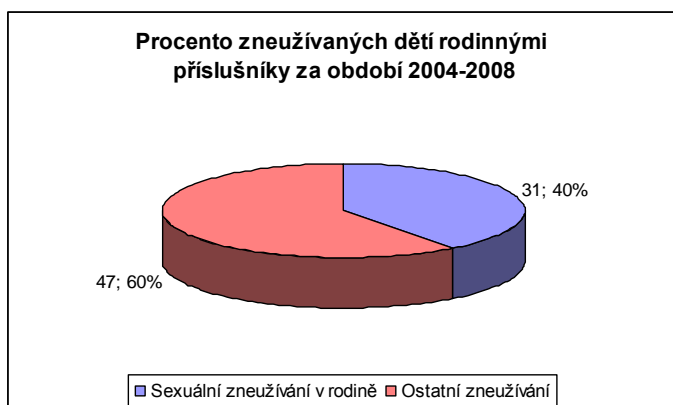
Zdroj: vlastní výpočty, 2010

Z grafu č. 2 vyplývá, že v České republice bylo v období 2004 až 2008 z celkového počtu sexuálně zneužívaných dětí 14 % dětí zneužívaných rodinnými příslušníky a 86 % dětí ohroženo jinými osobami.

Následující graf č. 3 nám ukazuje, kolik procent dětí bylo sexuálně zneužito na litoměřickém okrese v posledních pěti letech, a jaké procento bylo sexuálně zneužito rodinnými příslušníky.

Graf č. 3 Zneužívání dětí rodinnými příslušníky na okrese Litoměřice

Zdroj: vlastní výpočty, 2010

Ze získaných dat a grafického znázornění vyplývá, jaké procento dětí bylo ve sledovaném období zneužito rodinnými příslušníky v období 2004 až 2008 na okr. Litoměřice. Na základě průzkumu bylo zjištěno, že se jednalo o 78 dětí sexuálně zneužívaných. Z tohoto počtu zneužívaných dětí a vyhodnocením spisové dokumentace bylo stanoveno, že z celkového počtu sex. zneužívaných dětí bylo 31,40 % zneužito rodinnými příslušníky. Porovnáním grafů č. 2 a 3 vyplývá, že v celé ČR bylo sexuálně zneužito v rámci rodiny 14 % dětí a na litoměřickém okrese 31,40 % dětí, což bylo na okrese o 17,40 % více, než byl celorepublikový průměr.

Závěr předpokladu č. 1:

Ze získaných dat byl zjištěn předpoklad, že na okr. Litoměřice více jak 40 % sexuálně zneužívaných dětí je zneužíváno rodinnými příslušníky, který se nepotvrdil. Průzkumem bylo zjištěno, že rodinnými příslušníky bylo na okr. Litoměřice v období 2004 až 2008 z celkového počtu ohrožených dětí 31,40 % dětí sexuálně zneužito.

Kdo je zneužívající osobou? Na tuto otázku bylo ze spisové dokumentace zjištěno, že zneužívající osobou může být otec, matka, sourozenec, partner matky dítěte, prarodič, jiný příbuzný, ve sledovaném případě se jednalo o strýce. Tak, jak sociální pracovníce vedou spisové materiály a jsou označeny zneužívající osoby, byly vypracovány níže uvedené tabulky.

Tabulka č. 3 Zneužívající osoby v České republice

	2004	2005	2006	2007	2008	celkem
Otec	73	96	99	91	97	456
Matka	4	51	7	9	6	77
Sourozenec	18	21	24	22	25	110
Partner matky	81	69	83	93	92	418
Prarodič	10	13	9	11	13	56
Jiný příbuzný	25	34	37	28	34	158
Jiná osoba	350	474	364	431	400	2019
Sexuální zneužívání v rodině	211	284	259	254	267	1275
Celkový počet zneužívaných dětí	561	758	623	685	667	3294

Zdroj: OSPOD, vlastní výpočty, 2010

Ze šetření vyplývá, že celkem za období 2004 až 2008 bylo v ČR sex. zneužito rodinnými příslušníky 1275 dětí. S největším počtem ohrožení se 456 případy byl otec, jako druhý následoval s počtem 418 případů partner matky. Se 158 případy se jednalo o jiného příbuzného a se 110 šlo o sourozence. S nejnižším počtem ohrožení byla se 77 případy matka a s 56 případy prarodič. Z tabulky bylo zjištěno, že v ČR nejvyšší podíl na sex. zneužívání dětí v rámci rodiny má otec ve 456 případech.

Tabulka č. 4 Zneužívající osoby na okrese Litoměřice

	2004	2005	2006	2007	2008	celkem
Otec	2	1	2	0	1	6
Matka	0	0	0	0	0	0
Sourozenec	1	1	0	0	2	4
Partner matky	3	6	0	3	4	16
Prarodič	1	0	0	0	0	1
Jiný příbuzný	2	2	0	0	0	4
Jiná osoba	6	7	11	18	5	47
Sexuální zneužívání v rodině	9	10	2	3	7	31
Celkový počet zneužívaných dětí	15	17	13	21	12	78

Zdroj: OSPOD, vlastní výpočty, 2010

Ze zpracované tabulky vyplývá, že ve sledovaném období 2004 až 2008 největší výskyt zneužívající osoby byl partner matky s absolutní četností v 16 případech. Zneužívající sourozenec byl 1 v roce 2004 a 2005, v roce 2008 byl 2 krát. Partner matky dítěte, nebo-

li otčím dítěte, byl jako zneužívající blízká osoba v roce 2004 uveden 3 krát, v roce 2005 6 krát, v roce 2007 zjištěn 3 krát, a v roce 2008 shledán 4 krát. Celkem jako zneužívající osoba byl uveden 16 krát. Prarodič sexuálně zneužíval dítě pouze v 1 případě a to v roce 2004. Jiný příbuzný byl shledán ve 4 případech, a to 2 krát v roce 2004 a 2 krát v roce 2005, kdy se jednalo o strýce. Z tabulky je zřejmé, že pro dítě je velmi nebezpečný, jako sexuálně zneužívající osoba, partner matky. Jak se uvádí v odborné literatuře, nejvíce zneužívající osoby jsou většinou partneři matek, i na litoměřickém okrese se toto potvrdilo, jedná se za sledované období celkem o 16 případů, kdy sexuálně zneužívaly nezletilé partneři matek dětí.

Tabulka č. 5 Četnost zneužívajících osob v ČR a na okr. Litoměřice

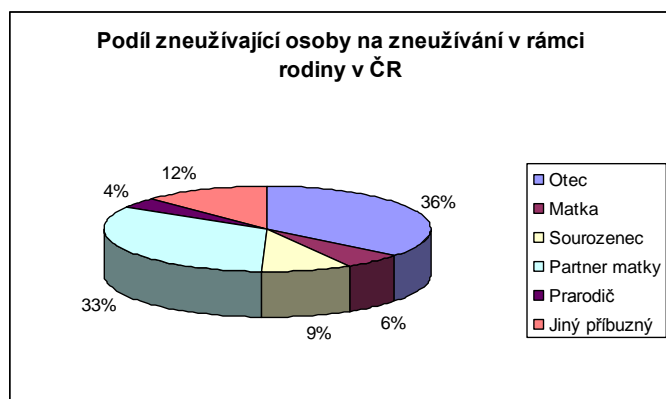
	Česká republika			okres Litoměřice		
	abs. četnost	kumulativní četnost	relativní četnost	abs. četnost	kumulativní četnost	relativní četnost
Otec	456	456	14 %	6	6	8 %
Matka	77	533	2 %	0	6	0 %
Sourozenec	110	643	3 %	4	10	5 %
Partner matky	418	1061	13 %	16	26	21 %
Prarodič	56	1117	2 %	1	27	1 %
Jiný příbuzný	158	1275	5 %	4	31	5 %
Jiná osoba	2019	3294	61 %	47	78	60 %
Celkem	3294		100 %	78		100 %

Zdroj: vlastní výpočty, 2010

Získané výsledné hodnoty uvedené v tabulce ukazují, že největší výskyt zneužívající osoby vykazuje jak v ČR tak i za okr. Ltm skupina jiná osoba. V ČR se relativně jedná o 61 % a na okr. Ltm o 60 % celkového počtu zneužívajících osob. Druhou skupinou relativní četnosti v ČR byla zjištěna osoba otce se 14 % a následoval partner matky se 13 %. Nejnižší relativní četnost vykazovaly osoby sourozenec se 3 % a matka s prarodiči se 2 %. Na okr. Ltm nejvyšší relativní četnost vykazoval partner matky s 21 %. Jako druhý byl v relativní četnosti sex. zneužívání zjištěn otec s 8 %, pak následoval sourozenec a jiný příbuzný s 5 %. Prarodič v tomto sledování vykazoval 1 %.

Metodologickým průzkumem, který byl také zaměřen na zjištění sexuálního zneužívání dětí rodinnými příslušníky, byl ze získaných dat a tabulek zpracován graf k procentuálnímu zjištění tohoto stavu.

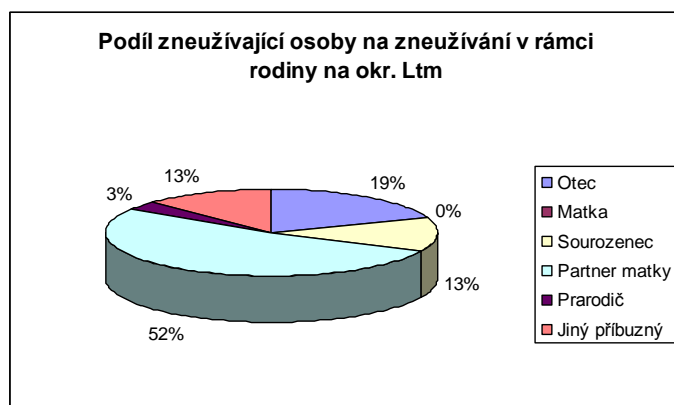
Graf č. 4 Četnost zneužívající osoby v rámci rodiny v ČR

Zdroj: vlastní výpočty, 2010

Data v procentuálním vyjádření obsažená v grafu vykazují, že v rámci ČR za období 2004 až 2008 nejvyšší četnost na sexuálním zneužívání dětí v rámci rodiny připadá se 36 % otci, za ním následuje s 33 % partner matky. Jiní příbuzní vykazují 12 % a sourozenec 9 %. Matka má 6 % a nejnižší účast na sex. zneužívání dětí má prarodič se 4 %. Kdo je nejčastěji zneužívající osobou v rámci rodiny na okr. Ltm ukazuje graf č. 5.

Graf č. 5 Četnost zneužívající osoby v rámci rodiny na okrese Litoměřice

Zdroj: vlastní výpočty, 2010

Nejvyšší četnost na okr. Ltm za sledované období na zneužívání dětí v rodině byla zjištěna u partnera matky s 52 %. Jako druhý s nejvyšším počtem zneužívání dětí byl zjištěn otec s 19 %. Jiný příbuzný měl 13 % a se stejným procentem se jednalo i o sourozence ohroženého dítěte. Se 3 % se jednalo o prarodiče. Provedenými výpočty, které byly výše uvedeny, bylo zjištěno, že v 52 % byl zneužívající osobou partner matky dítěte. Hypoteticky lze předpokládat, protože zneužívání v rámci rodiny je latentní, že může docházet k vyššímu počtu zneužívání dětí partnerem matky.

V ČR byl výskyt četnosti sex. zneužívání nejvyšší u otců se 36 %, a na okr. Litoměřice u partnerů matek s 52 %. V porovnání to znamená, že četnost sex. zneužívání otců je o 12 % vyšší v ČR než na okr. Litoměřice. Na straně druhé na litoměřickém okrese je partnery matky o 31 % dětí více sex. zneužíváno, než je v rámci ČR.

Závěr předpokladu č. 2:

Na základě získaných dat byl předpoklad, že minimálně 50 % sexuálně zneužívaných dětí v rámci rodiny na okr. Litoměřice je zneužíváno partnery matky potvrzen, neboť bylo zjištěno, že z celkového počtu ohrožených dětí bylo 52 % sexuálně zneužíváno partnery matek. Přitom okr. Litoměřice se pohybuje pod průměrnou hodnotou rozvodovosti.

Průzkumem bylo zjištěno, kolik dětí bylo na litoměřickém okrese sexuálně zneužito, a protože se nejedná pouze o zneužívání dívek, ale také se v poslední době stále častěji hovoří i o zneužívání chlapců, byla práce též soustředěna na to, kolik bylo zneužito chlapců i dívek. V kolika případech bylo zneužito děvče či chlapec, bylo zjištěno z dokumentace a posléze vypracována tabulka.

Tabulka č. 6 Sexuálně zneužívané dívky a chlapci v ČR a na okr. Litoměřice

	2004		2005		2006		2007		2008		celkem	
Pohlaví (d-dívky, ch-chlapci)	d	ch	d	ch	d	ch	d	ch	d	ch	d	ch
Počet sex. zneuž. v ČR	501	87	642	142	542	108	589	123	582	113	2856	573
Počet sex. zneuž. na okr. Ltm	14	1	14	3	11	2	15	6	11	1	65	13
Podíl sex. zneuž.	2,8%	1,1%	2,2%	2,1%	2,0%	1,9%	2,5%	4,9%	1,9%	0,9%	2,3%	2,3%

Zdroj: vlastní výpočty, 2010

Porovnáním získaných dat z tabulky vyplývá, že v roce 2004 bylo zneužito 14 dívek a 1 chlapec, v roce 2005 to bylo též 14 dívek ale už 3 chlapci, v roce 2006 se jednalo o 11 dívek a 2 chlapce, v roce 2007 bylo zneužitých 15 dívek a 6 chlapců a v posledním sledovaném roce 2008 bylo ohroženo 11 dívek a 1 chlapec. V roce 2008, kdy se zvýšil počet zneužívaných dětí, zvýšil se i počet zneužívaných chlapců. Za sledované období se jednalo o 65 sex. zneužívaných dívek a 13 ohrožených chlapců.

V ČR bylo v roce 2004 sex. zneužito 501 dívek a 87 chlapců, v následující roce 642 dívek a 142 chlapců, v roce 2006 542 dívek a 108 chlapců. V roce 2007 bylo sex. zneužito 589 dívek a 123 chlapců a v posledním roce to bylo 582 dívek a 113 chlapců. Za sledované období se jednalo o 2856 dívek a 573 chlapců. Jak na území ČR tak

na okr. Ltm bylo sex. zneužito více dívek. Z tabulky vyplývá, že sex. zneužívaných dívek a chlapců v ČR k okr. Ltm byl vyšší, bylo zřejmé, že v každém roce až na rok 2008 u dívek, kdy bylo 0,9 %, četnost převyšovala o 1 %. V roce 2004 se jednalo o 2,8 % u dívek a u chlapců o 1,1 %, v roce 2005 u dívek o 2,2 % a u chlapců o 2,1 %, kdy se četnost vyrovnávala. V roce 2006 to bylo u dívek 2,0 % a u chlapců 1,9, v roce 2007 u dívek 2,5 % a u chlapců 4,9 %, což byl velký rozdíl, v posledním roce 2008 u dívek 1,9 % a u chlapců 0,9 %, což byla nejnižší četnost výskytu. K celkovému sex. zneužívání dívek a chlapců bylo v době od 2004 až 2008 zjištěno celkem 2,3 %. Z tabulky č. 6, která byla zaměřena na počet zneužívaných dívek a chlapců vyplývá, že v každém roce bylo více zneužívaných dívek než chlapců. V odborné literatuře se uvádí, že ve většině případech obětí sexuálního zneužívání jsou dívky, a toto bylo potvrzeno i na litoměřickém okrese, který není výjimkou.

2.6 Intervence

Na okrese Litoměřice jsou tři správní územní celky Oddělení sociálně-právní ochrany dětí na městských úřadech s rozšířenou působností, jedná se o Městský úřad Litoměřice, který má největší obvod, MěÚ Lovosice a MěÚ Roudnice n. Labem. Všechna tato oddělení spadají pod Odbory sociálních věcí a zdravotnictví daných městských úřadů ve jmenovaných (výše uvedených) městech. Ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, vyplývá povinnost tomuto orgánu chránit práva dětí, a mimo jiné i dětí, na kterých byl spáchán trestný čin a učinit veškerá opatření, aby k tomuto trestnému činu nedocházelo, a s tím spojené i pomoci.

Na každém oddělení je několik sociálních pracovníků, ale vždy pouze jedna polovičním úvazkem se zabývá problematikou sexuálně zneužívaných dětí. Náplň práce sociálních pracovníků zabývajících se touto problematikou není směřována pouze k tématu sexuálně zneužívaných dětí, ale i k týrání, zanedbávání dětí nebo ohrožených dětí vyskytujících se v náročné životní situaci. Sociální pracovníci na těchto odděleních spolupracují s lékaři, pedagogy, psychology, psychiatry, soudy, policií a dalšími vládními i nevládními institucemi, a to i mimo území litoměřického okresu. Prvním takovým zátěžovým problémem pro práci s ohroženými dětmi je kvalitní vyhodnocení situace a nastolení funkční spolupráce mezi všemi subjekty. V nedaleké době bylo praxí, že se

dítě odebralo z dysfunkční rodiny, většinou se umístilo do výchovného ústavu, věnovala se mu péče, ale zapomínalo se na to, že právě dítě potřebuje druhého rodiče.

Sociální pracovníci si rozšiřují své kompetence formou celoživotního vzdělávání problematiky CSA, kurzy a přednáškami. Každé oddělení sociálně-právní ochrany dětí obcí s rozšířenou působností spolupracuje s útvary PČR Územního odboru Litoměřice. Protože základní útvary územních odborů PČR nekorespondují s obcemi s rozšířenou působností, jejich členění je jiné, spolupracují sociální pracovníci nejen s obvodními odděleními daného města jako je Obvodní oddělení policie v Litoměřicích, OOP v Lovosicích, Roudnici nad Labem, ale i s dalšími základními útvary jako jsou OOP Štětí, Terezín, Libochovice a Ústěk. Trestný čin pohlavního zneužívání se předává dle trestního řádu na Územní odbor Služby kriminální policie a vyšetřování v Litoměřicích, který spolupracuje se všemi třemi odděleními OSPOD. Na tomto útvaru jsou určení specializovaní vyšetřovatelé a kriminalisté zabývající se problematikou sexuálního zneužívání dětí, kteří v rámci celoživotního vzdělávání si zvyšují kompetence a rozšiřují si své znalosti a dovednosti. K zajištění jednotného postupu policie při zjištění sexuálního zneužívání dětí byl vydán služební předpis, který upravuje předávání údajů pro účely OSPOD a pomoc dětem. Policejní orgány činné v trestním řízení (policisté) a sociální pracovníci, kteří se specializují na problematiku sexuálně zneužívaných dětí, se na okrese Litoměřice vzájemně znají. Dlouhodobě se zabývají touto problematikou nebo své nové kolegy zaučují a předávají jim své znalosti a vědomosti této problematiky, snaží se spolupracovat na úrovni celého okresu, právě proto, aby byly trestné činy nebo podezření z těchto trestných činů odhaleny a pachatelé podle zákona potrestáni, a aby násilí na dětech nebylo dále páčáno. Sociální pracovníci zastupují ohrožené děti a v jejich zájmu je hájit práva dětí, a proto je velmi důležitá spolupráce s policejními orgány. Sociální pracovníci je opatrovníkem těchto dětí, a je vždy přítomna u výslechu, u soudu a navrhuje další opatření v zájmu dítěte a celé rodiny. Vzájemná spolupráce usnadňuje práci všech zainteresovaných, a to nejenom sociálních pracovníků a policistů, kteří jsou většinou prvními odborníky při výskytu sexuálně zneužívaných dětí v trestněprávní věci, ale i psychologů, psychiatrů, lékařů a soudců. Základním posláním systému včasné intervence je rychlá, adekvátní a efektivní reakce institucí, do jejichž působnosti spadá péče o ohrožené děti. V první řadě je věnována podpora ohroženým dětem, zejména ohroženým dětem se sexuálním zneužíváním, ať se jedná o sexuální intrafamiliární či extrafamiliární. Protože tato práce je věnována

především intrafamiliárním sexuálním zneužíváním dětí, bylo zjištěno, že je mimořádná pozornost poskytována rodinám, podpora ohrožených rodin. Děti v těchto rodinách ve většině případech zůstávají a z rodiny odchází pachatel, ve většině případech partner matky dítěte. Klade se obzvlášť důraz na primární zodpovědnost rodičů za své děti. Rodiče nelze svévolně zbavovat práva na péči o děti, naopak, veškeré aktivity musí směřovat k jejich aktivizaci a posilování rodičovských kompetencí.

Ve velmi málo případech sexuálního zneužívání dětí na okrese Litoměřice, kdy není v silách sociální pracovníce zajistit bezpečné prostředí pro sexuálně zneužívané děti, ohrožené dítě v původní rodině, či umístování dětí v širší rodině jemu blízké, v neposlední řadě v Azylovém domě pro matky s dětmi, směřuje se péče o ohrožené dítě k zajištění jiného řešení. Jedná se zařízení rodinného typu pro děti vyžadující okamžitou pomoc „Klokánek“, v krajním případě o ústavní péči.

V níže uvedených tabulkách bylo sledováno, kdo se podílel na oznamování zneužívání dětí. Oznamování tohoto násilí páchané na dětech bylo a je vždy problémové, ale také vychází ze zákona, že každý občan má povinnost toto oznámit. V tabulce jsou dle let rozepsány instituce, rodinní příslušníci, občané, kteří se podíleli na oznámení zneužívání dětí.

Tabulka č. 7 *Oznamovatelé sexuálního zneužívání dětí v ČR*

	2004	2005	2006	2007	2008	celkem
Matka	97	126	101	141	127	592
Dítě samo	46	56	50	64	46	262
Sourozenec	4	5	3	12	9	33
Vzdělávací instituce	38	45	44	49	37	213
Otec	19	27	18	37	31	132
Jiný příbuzný	19	24	13	23	28	107
Policie	198	276	196	213	243	1126
Zdravotní zařízení	43	76	54	65	57	295
Občan	97	123	101	81	89	491

Zdroj: PČR, vlastní výpočty, 2010

Nejvyšší četnost oznámení v ČR v období 2004 až 2008 byla zjištěna u PČR s 1126 šetření. Druhým oznamovatelem s nejvyšším počtem oznámení sexuálního zneužívání byla vyhledána matka v 592 případech. Dále následovali občané ve 491 oznámených případech. Dítě samo oznamovalo trestný čin ve 262 případech,

vzdělávací instituce ve 213 případech a zdravotní zařízení ve 295 případech. Dále následoval otec se 132 případy a jiný příbuzný se 107 případy.

Tabulka č. 8 *Oznamovatelé sexuálního zneužívání dětí na okrese Litoměřice*

	2004	2005	2006	2007	2008	celkem
Matka	0	6	3	4	0	13
Dítě samo	0	4	5	2	4	15
Sourozenec	0	0	0	0	1	1
Vzdělávací instituce	2	2	0	0	1	5
Otec	0	1	1	10	0	12
Jiný příbuzný	0	0	0	0	2	2
Policie	9	4	0	4	2	19
Zdravotní zařízení	2	0	0	2	0	4
Občan	2	0	3	1	1	7

Zdroj: PČR, vlastní výpočty, 2010

Na litoměřickém okrese bylo vyhledáním z tabulky zjištěno, že v letech 2004 až 2008 nejpočetnější oznámení měla na základě svých poznatků PČR, a to v 19 případech. V 15 případech oznámilo násilí dítě samo, 13 krát matka dítěte a 12 krát otec. Pak následovalo oznamování v jednotkách, kdy se jednalo oznámení občanem v 7 případech. Vzdělávací institucí, v tomto případě školou, to bylo v 5 případech, zdravotnickým zařízením pouze ve 4 případech.

Nejvíce, jak na okr. Ltm, tak i v ČR, oznamovatelem byla PČR. V ČR druhým nejčtetnějším oznamovatelem byly matky s 592 oznámeními. Na okr. Litoměřice jako druhý nejpočetnější oznámení bylo učiněno dítětem, následovala matka, otec, občan, škola a poslední zdravotní zařízení.

Tabulka č. 9 Četnost oznámení sexuálního zneužívání dětí v ČR a na okrese Litoměřice

	Česká republika			okres Litoměřice		
	abs. četnost	kumulativní četnost	relativní četnost	abs. četnost	kumulativní četnost	relativní četnost
Matka	592	592	18 %	13	13	17 %
Dítě samo	262	854	8 %	15	28	19 %
Sourozenec	33	887	1 %	1	29	1 %
Vzdělávací instituce	213	1100	7 %	5	34	6 %
Otec	132	1232	4 %	12	46	15 %
Jiný příbuzný	107	1339	3 %	2	48	3 %
Policie	1126	2465	35 %	19	67	24 %
Zdravotní zařízení	295	2760	9 %	4	71	5 %
Občan	491	3251	15 %	7	78	9 %
Celkem	3251		100 %	78		100 %

Zdroj: vlastní výpočty, 2010

Největší výskyt oznámení s relativní četností vykazuje v tabulce PČR. V ČR se jedná o 35 % a za okr. Ltm o 24 %. Dále pak následuje s relativní četností matka, a to v ČR s 18 % a za okr. Ltm s 17 %. Dítě samo na litoměřickém okrese vykazovalo relativní četnost oznámení 19 % a za ČR pouze 8 %.

Závěr předpokladu č. 3:

Zkoumaný předpoklad, že minimálně 70 % oznamovatelů sexuálního zneužívání dětí na okr. Litoměřice je blízkou osobou ohroženého dítěte, nebyl potvrzen. Bylo zjištěno, že na okr. Litoměřice v období 2004 až 2008 bylo 28 případů sexuálního zneužívání dětí oznámeno blízkými osobami dítěte (13x matka, 1x sourozenec, 12x otec a 2x jiný příbuzný). Průzkumem bylo relativně vykázano pouze 26 % podaných oznámení blízkými osobami ohrožených dětí.

Obr. č. 2: Znak
Fond pro ohrožené
dětí

Dne 16.4.2007 byl v Litoměřicích v ul. Alšova 7, zahájen provoz Klokánku, který byl zřízen Fondem ohrožených dětí, Praha 1, Na Poříčí 6.

Kapacita Klokánku v průměru za rok je 800 dětí a průměrná doba pobytu dítěte je šest měsíců. Je to pouze průměr, protože byly případy, kdy umístěné děti v Klokánku byly jeden rok i déle.

V Klokánku pracuje sociální pracovnice, která je současně zástupkyní vedoucí Klokánku a sociální pracovník. Dále je zde zaměstnána jedna

zdravotní sestra, deset „stálých“ tet a jedna teta „náhradní“. Klokánek je financován ze státního příspěvku neziskových organizací. Finance plynou i z přídatků na děti, které jsou zde umístěny, z výživného rodičů na děti a ve velmi málo případech i ze sponzoringu.

Do Klokánku v Litoměřicích jsou umístovány děti z okresu Litoměřice, z Ústeckého a Libereckého kraje. V tomto Klokánku byly již umístěni děti od několika měsíců po osmnáctileté.

Provozní doba a časová dostupnost poskytovaných služeb je pondělí 8-18 hod, ostatní dny po telefonické domluvě. Do Klokánku jsou přijímány i děti na útěku z rodiny. Sourozenci jsou vždy umístovány spolu a o děti se stará teta v malometrážním bytě s kapacitou 3-5 dětí a bydlí s nimi. Po týdnu je střídána druhou tetou, to jsou „stálé“ tety, bydlí s dětmi v bytě, jsou s nimi i v noci, nepřetržitě, a svou přítomností jim dodávají pocit jistoty a bezpečí.

Do Klokánku se přijímají děti bez ohledu na věk, proto sourozence není třeba rozdělovat. Děti se přijímají přímo „z terénu“, bez pobytu v diagnostickém ústavu. Děti jsou přijímány nejen na základě soudního rozhodnutí a na žádost orgánu sociálně-právní ochrany dětí jak v Litoměřicích, tak v Roudnici nad Labem a v Lovosicích a dalších obcích s rozšířenou působností z Ústeckého a Libereckého kraje, ale vyskytly se mimořádné případy, že bylo přijato dítě z Prahy a jiné oblasti k dočasnému pobytu, protože nebylo pro ně umístění v nejbližším zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, Klokánku, v příslušné oblasti. Sociální pracovnice vedou spisy dětí, které obsahují sociální záznamy dětí, vyhodnocování zápisků tet, žádosti, soudní jednání, kopie dokladů, předávací protokoly a propustky. Sociální pracovnice průběžně informují OSPOD o pobytu dětí v Klokánku, o jejich aktivitách, zdravotních problémech, návštěvách, žádostech atd.

Na základě poznatků a ze spisových materiálů zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v Litoměřicích v Klokánku bylo zkoumáno, kolik dětí bylo v letech 2004 – 2008 přijato z důvodu sexuálního zneužívání v rodině. Ze spisové dokumentace, která byla předložena a zkoumána bylo zjištěno, že v této době bylo přijato pouze v roce 2007 jedno dítě, které bylo sexuálně zneužíváno otcem. Dále bylo

Obr. č. 3: Děti umístěné v Klokánku

zjištěno, že v roce 2008 byly dvě děti umístěné do ústavní péče, jednalo se o Dětský domov se školou v Liberci.

Tabulka č. 10 *Poskytnutá pomoc sexuálně zneužívaným dětem v ČR*

	2004	2005	2006	2007	2008	celkem
Ambulantní poradenství	283	366	349	439	503	1940
Uložení dohledu	39	25	21	45	91	221
Umístění dítěte v širší rodině	22	30	18	29	32	131
Umístění dítěte do ústavní péče	51	40	44	48	51	234
Statut vykázání	0	0	0	1	3	4

Zdroj: vlastní výpočty

Z tabulky č. 10 bylo zjištěno, že v ČR v období 2004 až 2008 bylo poskytnuto nejvíce pomoci v ambulantní péči se 1940 případy. Ústavní péče byla poskytnuta ve 234 případech a uložení dohledu bylo poskytnuto ve 221 případech. V širší rodině bylo umístěno 131 dětí. Statut vykázání byl uložen pouze 4 krát.

Tabulka č. 11 *Poskytnutá pomoc sexuálně zneužívaným dětem na okrese Litoměřice*

	2004	2005	2006	2007	2008	celkem
Ambulantní poradenství	0	16	4	15	10	45
Uložení dohledu	5	0	0	14	8	27
Umístění dítěte v širší rodině	0	1	1	2	1	5
Umístění dítěte do ústavní péče	0	0	0	1	2	3
Statut vykázání	0	0	0	1	3	4

Zdroj: OSPOD, vlastní výpočty, 2010

Získanými daty bylo znázorněno, kolik dětí bylo umístěno v letech 2004 až 2008 v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Z tabulky vyplývá, že se dětem poskytuje jiná pomoc, než odebrání z rodiny a umístění do zařízení rodinného typu vyžadující okamžitou pomoc. Pouze v jednom případě za sledované období, bylo umístěno 1 dítě do Klokánku, zařízení vyžadující okamžitou pomoc, a 2 děti do dětského domova. Z tabulky je také zřejmé, že se ukládá dohled, který ve sledovaném období byl uložen 22 krát a ambulantní poradenství bylo ve 45 případech. Statut vykázání byl uplatněn 4 krát.

Tabulka č. 12 *Četnost poskytnuté pomoci sex. zneužívaným dětem v ČR a na ok. Ltm*

	Česká republika			okres Litoměřice		
	abs. četnost	kumulativní četnost	relativní četnost	abs. četnost	kumulativní četnost	relativní četnost
Ambulantní poradenství	1940	1940	77 %	45	45	57 %
Uložení dohledu	221	2161	9 %	22	67	28 %
Umístění dítěte v širší rodině	131	2292	5 %	5	72	6 %
Umístění dítěte do ústavní péče	234	2526	9 %	3	75	4 %
Statut vykázání	4	2530	0 %	4	79	5 %
Celkem	2530		100 %	79		100 %

Zdroj: vlastní výpočty, 2010

Nejvíce poskytované pomoci v ČR bylo v 1940 případech poskytnuta ambulantní pomoc s relativní četností 77 %. V porovnání s okr. Ltm, kde absolutní četnost poskytované ambulantní pomoci byla ve 45 případech, relativní se pohybovala v 57 %. Statut vykázání, který začíná mít na litoměřickém okrese zelenou, vykazuje absolutní četnost 4 krát, což je relativní 5 %. Umístění dítěte do ústavní péče v ČR bylo absolutní četností zjištěno 234 krát, což je relativně 9 %, na okrese byla absolutní četnost zjištěna 3 krát, což jsou relativně 4 %.

Závěr předpokladu č. 4:

K předpokladu, kterým bylo sledováno, že většina ohrožených dětí při odhalených případech sexuálního zneužívání dětí v rámci rodiny na okr. Ltm je umísťována do ústavní péče, než-li ponechány v rodině, zjištěné hodnoty ukazují, že většina ohrožených dětí je ponechávána v původní nebo nejbližší rodině, což činí relativně 96 %. Do ústavní péče v období 2004 až 2008 bylo umístěno 4 % ohrožených dětí, čímž se hypotéza nepotvrdila. V původní rodině bylo ve sledovaném období ponecháno 66 dětí z celkového počtu 78. Pokud se započte ještě širší rodina, kde bylo umístěno 5 dětí, jedná se celkem o 71 dětí. Do ústavní péče byly v letech 2004-2008 umístěny 2 děti, do zařízení pro okamžitou pomoc 1 dítě a statut vykázání byl uplatněn ve 4 případech. Tomuto postupu, kdy je upřednostňováno blaho dětí a jsou ponechávány v rodině v současné době se začíná postupně uplatňovat transformace systému o ohrožené děti, zákon o sociálně-právní ochraně dětí a zákon o domácím násilí.

Sociální pracovníce dle zjištění předcházejí umísťování dětí do ústavní péče a pokud jsou k tomu přijatelné podmínky, je především dítě ponecháno v rodině, poté je

upřednostňováno umístování dětí v širší rodině, umístování matek s dětmi v Azylovém domě pro matky s dětmi. V současné době, pokud se jedná o ohrožené dítě v rodině, neboť se jedná o jednu z forem domácího násilí, je upřednostňován statut vykázání, kdy je z bytu, domu vykázán agresor, zneužívající osoba. Tento statut vykázání vešel v platnost v roce 2007 zákonem číslo 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Na okr. Ltm se postupně tento statut vykázání uvádí do praxe za spolupráce policie a je upřednostňován před jinými opatřeními. Na OSPOD bylo analýzou spisové dokumentace zjištěno, že v roce 2007 byl vykázán v 1 případě partner matky z bytu. V roce 2008 byl vykázán 1 otec a ve 3 případech partner matky. Jde o transformaci systému práce s ohroženými dětmi a sociální pracovníci toto vítají, protože v tomto případě se nejlépe může rozvíjet sanace rodiny. Samozřejmě tento statut vykázání právě funguje za dobré spolupráce zainteresovaných specialistů. Intervence sociálních pracovníků spočívá dále v nabízení ambulantní péče, která dle získaných podkladů byla ve sledovaném období zjištěna absolutní četnosti ve 45 případech a byla znázorněna v tabulce č. 12.

Pokud rodiče odmítnou nabízenou pomoc, může dle ust. § 12 zákona o sociálně právní ochraně OSPOD uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení. Vzhledem k tomu, že v Litoměřicích pracuje pedagogicko psychologická poradna, dětský psycholog nebo dětský psychiatr, je rodičům převážně nabízena pomoc v těchto ambulantních zařízeních. Zde ale chybí zpětná vazba, neboť spisové dokumentace již neobsahují sdělení, zda ze strany rodičů bylo odborné poradenství využito v plném rozsahu, z důvodu ukončení léčby nebo ze svého uvážení, tj. že přestanou do poradny rodiče docházet s dětmi z jiného důvodu, než bylo doporučeno nebo nařízeno. Samozřejmě nejvhodnější způsob jak rodině pomoci, je upozornit rodiče na odborná poradenství, a využijí-li rodiče nabídky takového zařízení, přebírají na sebe zodpovědnost za výběr zařízení.

Sexuální zneužívání dětí má velmi negativní vliv, dochází k psychické a fyzické traumatizaci. Následky zneužívání si nese dítě v dospělém věku. Na oddělení sociálně-právní ochrany dětí se eviduje pouze pět forem dopadů na dítě, jedná se o hospitalizaci, tělesné poškození, posttraumatická stresová porucha, úmrtí a těhotenství.

Tabulka č. 13 *Dopad sexuálního zneužívání na dítě v ČR*

	2004	2005	2006	2007	2008	celkem
Hospitalizace	19	23	21	23	28	114
Tělesné poškození	8	7	5	45	41	106
Posttraumatická stresová porucha	51	54	108	119	128	460
Úmrtí	0	0	0	1	0	1
Těhotenství	1	0	0	34	0	35

Zdroj: OSPOD, vlastní výpočty, 2010

Ve sledovaném období v ČR bylo zjištěno, že 460 dětí mělo posttraumatickou stresovou poruchu, přičemž se jednalo celkem o 3294 sex. zneužívaných dětí. Tělesné poškození bylo shledáno u 106 dětí a hospitalizováno bylo 114 dětí. Těhotenství bylo zjištěno u 35 dětí a 1 dítě bylo usmrceno.

Tabulka č. 14 *Dopad sexuálního zneužívání na dítě na okrese Litoměřice*

	2004	2005	2006	2007	2008	celkem
Hospitalizace	1	0	1	2	0	4
Tělesné poškození	0	0	0	0	0	0
Posttraumatická stresová porucha	7	11	5	6	6	35
Úmrtí	0	0	0	0	0	0
Těhotenství	1	0	0	1	0	2

Zdroj: OSPOD, vlastní výpočty, 2010

Ze sexuálně zneužívaných dětí v roce 2004, 2006 a 2007 byly 4 ohrožené děti hospitalizované v nemocnici. Vyhledáním spisové dokumentace bylo zjištěno, že všechny děti byly hospitalizované na dětském psychiatrickém oddělení v Motole. V jednom případě se jednalo o suicidiální jednání, které bylo opakované. V roce 2004 a 2007 se zjistilo těhotenství, které bylo shledáno po 1 případě. Posttraumatická porucha byla zaznamenána celkem ve 35 případech. Tento počet posttraumatické poruchy není ambivalentní, protože, pokud se jedná o sexuální zneužívání, lze předpokládat, že ve většině případech se jedná o těžkou posttraumatickou stresovou poruchu. Jednalo se celkem za sledované období o 78 sexuálně zneužívaných dětí, a z toho dle získaných dostupných materiálů 35 dětí trpělo či trpí posttraumatickou stresovou poruchou.

Tabulka č. 15 *Četnost dopadu sexuálního zneužívání na dítě v ČR a na ok. Ltm.*

	Česká republika			okres Litoměřice		
	abs. četnost	kumulativní četnost	relativní četnost	abs. četnost	kumulativní četnost	relativní četnost
Hospitalizace	114	114	16 %	4	4	10 %
Tělesné poškození	106	220	15 %	0	4	0 %
Posttraumatická stresová porucha	460	680	64 %	35	39	85 %
Úmrtí	1	681	0 %	0	39	0 %
Těhotenství	35	716	5 %	2	41	5 %
Celkem	716		100 %	41		100 %

Zdroj: vlastní výpočty, 2010

Získanými daty bylo zjištěno, že ohrožených dětí v ČR posttraumatickou stresovou poruchou bylo 460, s relativním výsledkem 64 %. Na okrese se jedná o 35 případů a vykázano je relativně 85 %. Hospitalizováno v ČR bylo s absolutní četností 106 dětí, což je relativně 15 % a tělesné poškození mělo 114 dětí s relativní četností 16 %. Ve 35 případech byly dívky těhotné, což vykazovalo relativně 5 %. Na okr. Ltm byla absolutní četnost hospitalizace ve 4 případech s relativním vykázáním 10 %. Těhotenství vykazovalo absolutní četnost 2 případy a relativně se jednalo o 5 %. Těhotenství dívek, jak v ČR tak i na okr. Ltm vykazovalo relativně stejné %, a to 5 %. Především prevence může snížit zneužívání dětí a toto je hlavním cílem Akčního národního plánu. Sociální pracovníce mají sledovat dysfunkční a funkční rodiny se kterými spolupracují a to též v oblasti možného zneužívání dětí. Z jakého sociálního prostředí zneužívané dítě pochází v ČR a na okrese Litoměřice bylo zjištěno průzkumem v níže uvedených tabulkách.

Tabulka č. 16 *Sociální prostředí ze kterého pocházejí ohrožené děti v ČR*

	2004	2005	2006	2007	2008	celkem
Úplná rodina	219	241	230	242	251	1183
Neúplná rodina (bez otce)	187	213	162	244	219	1025
Doplňková rodina (o otce)	95	111	113	119	126	564
Ústavní péče	11	14	12	9	10	56
Neúplná rodina (bez matky)	49	60	37	30	61	237

Zdroj: OSPOD, vlastní výpočty, 2010

Ze získaných dat k sociálnímu prostředí, ze kterého pocházejí ohrožené děti v ČR bylo zjištěno, že v letech 2004 až 2008 nejvíce ohrožených dětí pocházelo z 1826 neúplných

rodin. Neúplné rodiny ohrožovaly děti celkem ve 1025 případech, pak následovaly rodiny doplněné o otce, a to v 564 případech a rodiny bez matky ve 237 případech. Úplné rodiny v období 2004 až 2008 v ČR ohrožovaly děti ve 1183 případech. Nejnižší počet ohrožených dětí byl zjištěn u dětí umístěných v ústavní péči, kdy se jednalo o 56 případů. I toto číslo je alarmující, když si uvědomíme, že stát má děti chránit.

Tabulka č. 17 *Sociální prostředí ze kterého pocházejí ohrožené děti na okr. Ltm*

	2004	2005	2006	2007	2008	celkem
Úplná rodina	5	2	4	10	7	28
Neúplná rodina (bez otce)	4	6	3	6	2	21
Doplněná rodina (o otce)	4	7	4	3	1	19
Ústavní péče	0	0	0	1	0	1
Neúplná rodina (bez matky)	2	2	2	1	2	9

Zdroj: OSPOD, vlastní výpočty, 2010

Na okr. Ltm bylo zjištěno, že nejvíce zneužívaných dětí ve sledovaném období pocházelo z neúplných rodin, kdy se jednalo o 49 ohrožených dětí. Z neúplné rodiny bez otce pocházelo 21 ohrožených dětí, v rodinách doplněných o otce 19 sex. zneužívaných dětí a z rodin bez matky bylo 9 dětí. Z úplných rodin pocházelo 28 ohrožených dětí. Z tabulky bylo shledáno, že na litoměřickém okrese nejvíce ohrožených dětí pochází z neúplných rodin.

Tabulka č. 18 *Četnost sociálního prostředí ze kterého pocházejí ohrožené děti v ČR a na okrese Litoměřice*

	Česká republika			okres Litoměřice		
	abs. četnost	kumulativní četnost	relativní četnost	abs. četnost	kumulativní četnost	relativní četnost
Úplná rodina	1183	1183	39 %	28	28	36 %
Neúplná rodina (bez otce)	1025	2208	33 %	21	49	27 %
Doplněná rodina (o otce)	564	2772	18 %	19	68	24 %
Ústavní péče	56	2828	2 %	1	69	1 %
Neúplná rodina (bez matky)	237	3065	8 %	9	78	12 %
Celkem	3065		100 %	78		100 %

Zdroj: vlastní výpočty, 2010

Z dostupných dat vyplývá, že jak v ČR tak i na okr. Ltm nejvíce pocházejí ohrožené děti z neúplných rodin. V ČR absolutně pochází z neúplné rodiny 1826 zneužívaných

dětí s výskytem relativní četnosti 56 %. Následuje neúplná rodina bez otce s absolutní četností 1025 dětí, což relativně vychází 33 %, doplněná rodina o otce s absolutní četností je 564 zneužívaných dětí a relativní výsledek je 18 %. Z neúplné rodiny bez matky pochází relativně 8 % dětí. Na okr. Ltm z úplné rodiny pochází celkem 28 ohrožených dětí, což je relativně 36 % dětí. Z neúplné rodiny (bez otce) pochází 21 dětí, kdy se jedná o 27 %. Relativně 24 % ohrožených dětí pochází z doplněné rodiny o otce s absolutní četností 19 dětí. Neúplná rodina bez matky ohrožuje relativně 12 % dětí z absolutní četností 9 dětí. V ústavní péči je s absolutní četností ve sledovaném období ohroženo 1 dítě, což je relativně vykázano na 1 %. Na litoměřickém okrese pochází nejvíce ohrožených dětí z neúplné rodiny, což činí relativně 63%.

Závěr předpokladu č. 5:

Z uvedených hodnot v tabulkách byl sledován předpoklad, zda minimálně 55 % sexuálně zneužívaných dětí v rámci rodiny na okr. Litoměřice pochází z rodin neúplných. Na základě zjištěných dat uvedených v tabulkách lze konstatovat, že na litoměřickém okrese v období 2004 až 2008 z celkového počtu ohrožených dětí pochází 63 % sexuálně zneužívaných dětí z neúplných rodin.

2.7 Ověření platnosti předpokladů

V praktické části byly ze spisové dokumentace vyhledány a získány údaje, kterými byly v této bakalářské práci vyhodnoceny zadané předpoklady uvedené v kapitolách 2.5 a 2.6.

1. Lze předpokládat, že na okrese Litoměřice více jak 40 % sexuálně zneužívaných dětí je zneužíváno rodinnými příslušníky (viz. tabulka č. 2, graf č. 3).

Celkově bylo na okr. Litoměřice v době od roku 2004 do roku 2008 sexuálně zneužito 78 dětí. Z tohoto počtu bylo zjištěno, že 47,60 % dětí bylo zneužíváno rodinnými příslušníky. Předpoklad byl vyšší o 2,4 %, než bylo prokázáno. Provedeným průzkumem a vyhodnocením dat se prokázalo, že zneužívání dítěte má převážně povahu intrafamiliárního sexuálního násilí. Předpoklad byl přijat.

2. Lze předpokládat, že minimálně 50 % sexuálně zneužívaných dětí v rámci rodiny na okr. Litoměřice je zneužíváno partnery matky (viz. tabulka č. 4, 5, graf č. 5).

Zpracovanými údaji bylo zjištěno, že v době od 2004 do 2008 nejvyšší podíl na zneužívání dětí v rámci rodiny na litoměřickém okrese, a to v 52 % má partner matky dítěte. Jedná se o 2 % více, než bylo předpokládáno. Předpoklad byl přijat.

3. Lze předpokládat, že minimálně 70 % oznamovatelů sexuálního zneužívání dětí na okr. Litoměřice je blízkou osobou ohroženého dítěte (viz. tabulka č. 8, 9).

Šetřením bylo zjištěno, že na okr. Litoměřice v době 2004 až 2008 z celkového počtu oznamovatelů sexuálního zneužívání dětí bylo 26 % oznamovatelů blízkou osobou ohroženého dítěte. Vyhodnocením získaných dat bylo zjištěno, že předpoklad byl o 44 % vyšší než výsledek. Předpoklad byl zamítnut.

4. Lze předpokládat, že většina dětí při odhalených případech sexuálního zneužívání dětí v rámci rodiny na okr. Litoměřice je umístována do ústavní péče, než-li ponechány v rodině. (viz. tabulka č. 11, 12.).

K předposlednímu předpokladu, kterým bylo sledováno umístění dětí, bylo zjištěno, že většina sexuálně zneužívaných dětí v rámci rodiny na litoměřickém okrese je ponechána v původní rodině. Za sledované období se jednalo o 31 ohrožených dětí, kdy 23 dětí bylo ponecháno v rodině, 5 dětí umístěno v širší rodině, 2 děti umístěny do ústavní péče, a 1 dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Předpoklad se nepotvrdil, neboť ze sledovaného období byly pouze dvě děti umístěny do ústavní péče. Předpoklad byl zamítnut.

5. Lze předpokládat, že minimálně 55 % sexuálně zneužívaných dětí v rámci rodiny na okr. Litoměřice pochází z rodin neúplných. (viz. tabulka č. 17, 18).

Z uvedených hodnot v tabulkách bylo k poslednímu předpokladu, který směřoval k vyhodnocení sledované četnosti sociálního prostředí ze kterého pocházejí ohrožené děti, bylo na okr. Litoměřice zjištěno, že ve sledovaném období 2004 až 2008 pocházelo celkem 63 % ohrožených dětí z neúplných rodin. Z rodin bez otce bylo ohroženo 27 % dětí, z rodin doplněné o otce pocházelo 24 % dětí a z rodin bez matky bylo ohroženo 12 % dětí. Provedeným šetřením bylo zjištěno, že na okr. Litoměřice ve sledovaném období pocházelo nejvíce sexuálně zneužívaných dětí z rodin neúplných. Předpoklad byl přijat.

2.8 Diskuse

Sexuální zneužívání dětí v rámci rodiny je velmi latentní jev, je to celospolečenský problém, a proto byla práce věnována intrafamiliárnímu sexuálnímu násilí. Většina odborníků se přiklání k předpokladům, že intrafamiliární násilí se vyskytuje ve větší míře, než je zjištěno. V odborné literatuře Čírtková ve Forenzní psychologii (2004) uvádí, že získat spolehlivé údaje o výskytu sexuálního zneužívání dětí není jednoduché. Oficiální statistická data informují pouze o oznámených, vyšetřovaných a odsouzených případech. Všeobecně se však předpokládá, že pouze malá část případů je odhalena. Dospělé ženy přiznávaly sexuální zneužití v dětství v pásmu od 7 do 36 % a muži v pásmu od 3 do 29 %. Rozdíly mezi předpokládaným výskytem jevu a počtem trestně stíhaných případů spadají do oblasti latence. To platí zejména pro nejčastější podobu, zneužívání na pozadí rodinných vztahů. Odhaduje se, že jen přibližně každý šestý až desátý případ, který byl zjištěn, je také oficiálně oznámen policii.³⁸

V praktické části bakalářské práce bylo zjištěno, že na okrese Litoměřice ve sledovaném období 2004 až 2008 z celkového počtu sexuálně zneužívaných dětí bylo 47,6 % dětí sexuálně zneužito rodinnými příslušníky. Už jenom toto vysoké procento je alarmující. Když se vezme v úvahu, že pravděpodobně každý šestý až desátý případ je oznámen, vyplývá, že ze zneužívaných dětí je zneužíváno v rámci rodiny každé druhé dítě. Na litoměřickém okrese by se jednalo o nadpoloviční většinu ohrožených dětí. Nelze nad tím než se zamyslet, co je špatně a co udělat pro to, aby se vymítalo toto násilí. Dále lze hypoteticky uvést, že předpoklad zneužívání dětí, který byl zjištěn a výše popsán, lze zpochybnit, neboť zneužívání v rodině je velmi latentní a předpoklady vycházejí ze zjištění, která byla oznámena, šetřena a evidována v dané době. V případech, kdy toto násilí je oznámeno oběťmi v dospělém věku, již není žádným způsobem zpětně vedeno a statisticky zpětně dokládáno. Nezabývá se tím Policie České republiky, ani OSPOD. Tímto může docházet právě ke zkreslování údajů, neboť velké procento sexuálního zneužívání dětí vyjde najevo po několika letech. Zneužívané děti, a hlavně děti zneužívajícími osobami blízkými, jsou pod stálým tlakem, neboť jsou nuceni udržet tajemství. Je velice málo případů, kdy dítě, ještě v době, kdy pokračuje zneužívání, se svěří jiné osobě. Na litoměřickém okr. bylo zjištěno, že v období 2004 až 2008 bylo osobou blízkou zneužito celkem 31 dětí. Získané hodnoty o zneužívání dětí v rámci rodiny na okrese Litoměřice byly porovnány se situací v celé ČR. Výsledky relativní

---

³⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství A.Čeněk, s.r.o. 2004. s. 183-184

četnosti byly rozdílné. Na okr. Litoměřice byl výskyt zneužívání partnerem matky v 21 %, v ČR se jednalo o 13 %, ale nejvíce zneužívající osobou byl otec se 14 %. Nelze tedy uvést, že když v ČR byl zjištěn zneužívající osobou ve většině případech otec, že je tomu tak i na okr. Litoměřice. Průzkumem bylo také zjištěno, že na okr. Litoměřice pouze 26 % oznamovatelů sexuálního zneužívání dětí je blízkou osobou ohroženého dítěte. Toto je velmi nízké procento, vezmeme-li v úvahu, že 52 % zneužívaných dětí je zneužíváno rodinnými příslušníky. Předpokládalo by se, že oznamovatelů z rodinného prostředí by mohlo být přibližně kolem 48 %.

V posledních letech, kdy sociálně-právní ochrana vychází ze zákona, a sociální pracovníce získávají kompetence, zkušenosti a praxi v oblasti sexuálního zneužívání, zaměřuje se především právě ochrana na ohrožené děti. Ze získaných dat bylo zjištěno, že na okr. Litoměřice za sledované období 2004 až 2008 byly 2 ohrožené děti umístěné do ústavní péče 1 dítě bylo umístěné do zařízení pro okamžitou pomoc „Klokánek“. Z tabulek vyplynulo, že se relativně jedná o 4 % ohrožených dětí na okr. Litoměřice, což byl nižší průměr o 5 %, než byl celorepublikový. Proč na okr. Litoměřice se vykazují nižší procenta v umístění dětí do ústavní péče. Z rozhovoru se sociální pracovnící OSPOD v Litoměřicích vyplynulo, že v posledních letech věnují větší pozornost ohroženým dětem, nesnaží se je odebrat z nefunkční rodiny, ale naopak se snaží rodinám pomoci, a proto usilují o uplatňování statusu vykazání, kdy opouští dům, byt, pachatel, nikoliv oběť. S rodinou soc. pracovníce spolupracují, poskytují jim poradenství a udržují dohled.

Tomuto postupu, kdy je upřednostňováno blaho dětí a jsou ponechávány v rodině, v současné době přispívá transformace a sjednocení systému o ohrožené děti, Národní akční plán, který se musí sžít a vejít do praxe a hlavně zákon o sociálně-právní ochraně dětí a zákon o domácím násilí. Statut vykazání, který se postupně začíná uplatňovat i u sexuálně zneužívaných, bude postupně akceptován a dobré výsledky se jistě s postupem času dostaví. Je však zapotřebí, aby se pracovalo s ohroženou rodinou dále, hledaly se další možnosti řešení, a aby docházelo k postupné asanaci rodiny.

Přílohou této práce je kazuistika sexuálně zneužívané dívky blízkou osobou – strýcem, který žil s ní ve společné domácnosti. V tomto případě oznámení dívky proběhlo v době, kdy zneužívání pokračovalo. Trestný čin byl šetřen a pachatel byl odsouzen. Ze strany sociální pracovníce byl určen dohled a dívce byla poskytnuta psychoterapie.

ZÁVĚR

Cíl této práce, kterým bylo vyhledat za posledních pět let na okrese Litoměřice počet sexuálně zneužívaných dětí a zjistit, kolik jich bylo sexuálně zneužito rodinnými příslušníky v souvislosti s poukázáním na roli sociálně-právní ochrany dětí v intervenci ohroženým dětem, se podařilo naplnit.

V teoretické části byla zpracována problematika sexuálního zneužívání dětí na základě zvolené studijní literatury a dalších použitých informačních zdrojů, které byly dostatečně výstižné a vyjádřily v podstatě danou problematiku.

Průzkum, který byl prováděn v praktické části, byl zaměřen na sexuální zneužívání dětí na okr. Litoměřice v období 2004 až 2008. Z dostupných materiálů OSPOD byly vyhledány a zjištěny případy sexuálně zneužívaných dětí v rodinách, byly zjištěny zneužívající osoby blízké ohrožených dětí, umístování ohrožených dětí mimo rodinu, oznamovatelé sexuálního zneužívání a z jakého prostředí ohrožené děti pocházely. V práci bylo stanoveno pět předpokladů, které byly zjištěny a vyhodnoceny. Z jednotlivých výsledků bylo zjištěno, že z celkového počtu dětí na okr. Litoměřice bylo 47,60 % dětí sexuálně zneužíváno rodinnými příslušníky a 52 % ohrožených dětí bylo partnery matek. Dále bylo zjištěno, že 63 % ohrožených dětí pochází z neúplných rodin, pouze 1 % ohrožených dětí bylo umístěno do ústavní péče, a z celkového počtu oznamovatelů sexuálního zneužívání dětí bylo zjištěno, že pouze 26 % oznamovatelů bylo blízkou osobou ohroženého dítěte. Získané výsledky a závěry vyplývající ze zjištěných dat jsou dostatečně nestranné a jsou vyjádřením reálného stavu sexuálního zneužívání dětí na okr. Litoměřice ve sledovaném období.

Z jednotlivých dílčích výsledků a závěrů je patrné, že sexuální zneužívání dětí na okr. Litoměřice je rozšířené, nejvíce se děje v rodinách neúplných a děti ohrožují osoby blízké, proto zavedení přednášek a besed na školách k tomuto problému je opodstatněný. Nedílnou součástí je informovanost OSPOD a soustředění se na rodiny neúplné.

Součástí praktické části byla intervence sociálně-právní ochrany dětí v daném okrese, a jakým způsobem tato intervence byla poskytována ohroženým dětem. Byly využity poznatky autorky práce z praxe na OSPOD v Litoměřicích, kvalitativní metoda rozhovoru se sociálními pracovníky o poskytování pomoci ohroženým dětem a

v neposlední řadě výsledek provedeného průzkumu k sociálnímu prostředí dětí, umísťování ohrožených dětí.

Na závěr je nutné zdůraznit, že Sociálně-právní ochrana v ČR čelí mnoha problémům, které stěžují práci sociálních pracovníků. Nebyla zde koncepční a vzájemná spolupráce a provázanost mezi jednotlivými rezorty. Do roku 2009 nebyl vytvořen jednotný základ společný pro všechny zodpovědné rezorty a nebyla vytvořena žádná společná legislativní norma, která by obsahovala zákonný rámec péče o ohrožené děti. V roce 2009 byl přijat nový Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011. Zásadním předpokladem tohoto plánu bylo vytvoření mezirezortních koordinačních skupin složených ze zástupců všech odpovědných rezortů a poskytnutí finančních prostředků k plnění tohoto plánu.

Na okr. Litoměřice bylo zjištěno, že akční plán nebyl v roce 2009 uveden do provozu a finanční částky určené pro poskytování péče o ohrožené děti nebyly v tomto roce vykázány. Ale byl již vypracován dotazník, který byl MPSV rozeslán na základě tohoto Národního akčního plánu na obce s rozšířenou působností v oblasti analýzy znaleckých posudků ve věcech opatrovnických, trestních a civilních za období září 2008 až září 2009, viz příloha. Dotazník nebyl na OSPOD vyplněn.

Navrhovaná opatření

Zpracováním bakalářské práce zaměřené na sexuální zneužívání dětí vyplynulo několik zajímavých poznatků. Bylo zjištěno, že na okr. Litoměřice jsou nejvíce děti ohroženy partnery matek. Toto zjištění se vymyká celorepublikovému standardu, neboť za sledované období 2004 až 2008 v ČR byl uveden otec jako nejčastěji zneužívající osobou. Na okr. Litoměřice bylo zjištěno, že 63 % sexuálně zneužívaných dětí pochází z neúplných rodin, a přitom sociální pracovníce především soustředí pozornost na děti z neúplných rodin, což jsou stanoveny priority prevence k ochraně dětí. Neúplné rodiny jsou na OSPOD evidované a sledované z důvodu rozpadu rodiny, ale jak výsledky ukazují, je třeba důraznější a důslednější spolupráce s rodinou a hlavně s dětmi těchto rodin. Z výsledků průzkumu vyplynulo, že na okr. Litoměřice není prioritou umístění ohrožených dětí do ústavní péče, ale dává se přednost jinému alternativnímu řešení.

Souhrn navrhovaných opatření:

- zahrnout problematiku sex. zneužívání dětí jako prevenci formou přednášek, besed na školách,

- zaměřit se na spolupráci odborníků různých oborů (mezirezortní spolupráce), kteří mohou přispět k minimalizaci problému,
- problematiku sex. zneužívání dětí častěji publikovat v médiích, informovat o tomto fenoménu širokou veřejnost
- zjištěný poznatek o vyšším počtu ohrožených dětí z neúplných rodin na okr. Litoměřice využít na OSPOD, může být podkladem k dalšímu průzkumu,
- uplatnit funkčnost transformace systému o ohrožené děti a rodiny, uvést jej v život, do praxe,
- stále více uplatňovat statut vykazání.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004. s. 431. ISBN 80-86473-86-4
- DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. Vyd. 1. Praha: Avicentrum. 1986. s. 140. ISBN 08-040-86
- DUNOVSKÝ, J. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing. 1995. s. 248. ISBN 80-7169-192-5
- ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Vyd. 1. Praha: Portál. 1995. s. 173. ISBN 80-7178-034-0
- Koncepce péče o ohrožené děti a děti žijící mimo vlastní rodinu do roku 2008*. MPSV. 2006. s. 44
- LANGMEIER, J. a kol. *Dětská psychoterapie*. Vyd. 1. Praha: Avicentrum. 1989. s. 296. ISBN 08-073-89
- MATĚJČEK, Z. *Děti, rodina a stres*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR. 1994 s. 214. ISBN 80-85824-06-X
- MATĚJČEK, Z. a kol. *Komerční a sexuální zneužívání dětí*. Vyd. 1. Praha: Humanitas Profes, o.p.s. 2001. s. 85
- MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. 1994. s. 98 ISBN 80-85282-83-6
- Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009-2011*. MPSV. 2009. <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf>
- NEČAS, P. *Práva dětí a jejich ochrana v České republice*. MPSV. s. 5. <http://www.mpsv.cz/cs/4356>
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál. 2008. s. 384. ISBN 978-80-7367-502-8
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál. 2008. s. 272. ISBN 978-80-7367-368-0
- TÄUBNER, V. *Nejstříženější tajemství- sexuální zneužívání dětí*. Vyd. 1. Praha: Trizonia. 1996. s. 116. ISBN 80-85573-72-5
- TOMEŠ, I. *Sociální správa*. Vyd.1. Praha: Portál. 2002. s. 304. ISBN-80-7178-560-1
- Úmluva o právech dítěte*

TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál. 2001. s. 200. ISBN-80-7178-503-2

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Portál. 2004. s. 872. ISBN80-7178-802-3

VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Sexuální zneužívání dětí II. díl*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. 1999. ISBN 80-7184-878-6

VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Sexuální násilí na dětech*. Vyd. 1. Praha: Portál. 1999. s. 120. ISBN 80-7178-286-6

VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Sexuální zneužívání dětí I. Díl*. Vyd. 1. Praha. Karolinum. 1997. s. 82. ISBN 80-7184-479-9

VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál. 2002. s. 544. ISBN 80-7178-696-9

WEISS, P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. Vyd. 1. Praha: Grada. 2005. s. 264. ISBN 80-247-0929-5

Zákon číslo 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů*

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Kazuistika (viz. text str. 60)

Příloha č. 2: Analýza za období září 2008 až září 2009 (viz. text str. 62)

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 –Město Litoměřice a okolí

Obrázek č. 2 – Znak Fondu ohrožených dětí

Obrázek č. 3 – Děti umístěné v Klokánku

KAZUISTIKA

Uvedení do problematiky

Případ sexuálního zneužívání dívky byl šetřen na policii, kdy se jednalo o první sexuální zneužívání dívky rodinným příslušníkem – strýcem. Jednalo se o bratra otce, který se do rodiny zneužívané dívky nastěhoval 4 měsíce před zneužitím. Ke zneužití dívky došlo mimo domov v bývalém objektu zemědělského družstva v roce 2006.

Při práci byly aplikovány diagnostické metody anamnéza, pozorování a rozhovor.

Anamnestické údaje o sexuálně zneužívaném dítěti byly získané od rodičů, učitele a psychologa.

Metoda pozorování byla použita na základě krátkodobé charakteristiky. Jednalo se o výslech dívky v nepřírozeném prostředí. Pozorování probíhalo skrytě, kdy pozorovatel nebyl vyslychající dívkou viděn. Pozorování bylo systematické, zaměřené na zjištění skutečností k sexuálnímu zneužívání. Pozorování bylo zaznamenáváno písemnou formou.

Metoda rozhovoru byla poslední uplatněnou diagnostickou metodou. Jednalo se o rozhovor individuální v nepřírozeném prostředí. Rozhovor byl veden formou řízení a nepřímou. Rozhovor byl zaznamenáván současně písemnou formou.

1 Pozorování

Metoda pozorování sexuálně zneužívané dívky byla provedena na policii v kanceláři v nepřírozeném prostředí. Pozorování bylo plánované z důvodu zjištění skutečností ke spáchání trestného činu na pozorované osobě. Bylo vedeno systematicky, soustavně s přesností a objektivitou po celou dobu výslechu. Předmětem pozorování byly neverbální i verbální projevy dívky. Pozorování se zaznamenávalo v písemné podobě.

Výslech poškozené byl prováděn v kanceláři, která je svým vybavením, obrázky, hračkami a nábytkem přizpůsobena k dětskému věku. Součástí vybavení jsou loutky Jája a Pája, které se používají jako demonstrativní loutky.

Dívka K. měla na sobě růžové triko s krátkým rukávem, modrou mikinu, bílé punčocháče a modrou riflovou sukni. Na nohou měla bílou sportovní obuv. Její chůze byla přirozená, koordinované pohyby rukou a nohou. Nejevila známky poruchy

pohybového aparátu. Po příchodu do kanceláře byla zamlklá, rozpačitá a tichá, držela se za ruku matky.

Výslech vedla vyšetřovatelka za přítomnosti matky a advokáta obviněného. Dívka byla k jejímu věku seznámena s lidmi, kteří byli v kanceláři přítomni. Dále byla ponechána k seznámení se s prostředím kanceláře a jejím vybavením. Nejdříve byla K. v rozpacích, později, když se seznámila s prostředím a přítomnými, ostych studu trochu opadl.

Nenásilnou formou vyšetřovatelka navodila situace, kdy měla být K. sexuálně zneužita. Vyšetřovatelka hovořila o dni, kdy si K. hrála s dětmi před domem, jak měla rozbité kolo. K. poté sama popsala událost, jak probíhala, že si hrála s dětmi na písku, na houpačce. Potom ji zavolal obviněný, strýc, kterého nemá ráda, který jí slíbil bonbony a peníze. Odvedl ji do baráčku, zde se K. zastavila a nechtěla mluvit. Po výzvě dále pokračovala ve vyprávění, jak ji strýc zneužíval a K. toto ukazuje na loutkách Jája a Pája. Dívka se styděla vyprávět, co se událo. Často během vyprávění přestala mluvit a podívala se na matku. Když jí vyšetřovatelka povzbudila, pokračovala ve výpovědi. Když byla dotazována advokátem obviněného, nedívala se na něho, dlouze přemýšlela než odpověděla. Výraz na tváři K. byl úzkostný. Byl vidět z jejího výrazu strach. V době výslechu neplakala. Když hovořila sama, hovořila v souvislých větách. Pokud byla dotazována, měla problémy se vyjádřit.

1.1 Rozhovor

Rozhovor byl veden individuálně, nepřímo v nepřírozeném prostředí. Jednalo se o rozhovor volný během psychologického vyšetření. Odpovědi se zaznamenávaly písemnou formou. S K. byl navázán kontakt bez problémů. V exploraci odpovídala K. na dotazy ohledně školy, navštěvuje třetí třídu, s dětmi nemá problémy, s dospělými ani s učitelkou ne. Učitelku má ráda. Dívka dále hovořila o rodině, sourozencích, prarodičích.

Dívka vnímá osobu matky jako osobu se kterou si skutečně rozumí. Tatínek ji má nejraději, ale nemá na ni čas, protože je příliš zaměstnán. K němu se dívka ráda přitulí, dá mu pusu. Otec si s ní hraje, má dobré srdce, nikdy jí nezklame. Ráda si hraje s mladší sestrou, když ji zlobí, maminka ji nepotrestá. Má ráda sestru, ale ta kazí legraci, dělá zmatek v rodině. Má ráda dědu, protože s ní dovádí, chtěla by být v jeho blízkosti. Hodnocené osoby vykazují vcelku běžné vztahy a emoce, které lze nalézt u vrstevníků žijících v podobném prostředí jako dívka. Osoba obviněného je ta, která dívce odsekne,

odbude ji, chtěla by jí jednu vrazit. Dívka má před ní strach, přála by si, aby odešla z rodiny.

Osobnostní struktura posuzované vykazuje zvýšenou situační ovlivnitelnost, zejména z hlediska jejího aktuálního rysu týkající se tendence nerespektování pravidel či sociálních norem.

2 Anamnéza

2.1 Rodinná anamnéza:

Vlastní otec: V.T. narozen 1974, dobrý zdravotní stav, ukončené vzdělání na zvláštní škole, nezaměstnán – veden na úřadu práce, silný kuřák a často pije.

Vlastní matka: J. T. narozena 1977, její zdravotní stav je dobrý, ukončeno základní vzdělání na zvláštní škole, není vyučena, občas pije pivo, kouří.

Sourozenci: Lucie, nar. 1995, učí se dobře, nemá vážné zdravotní problémy, Vlado nar. 2001, také chodí do základní školy, ale již se tak dobře neučí, má plno známek 4, Regina je narozena v roce 2005 a je s matkou doma. Zdravotní stav dětí je dobrý, matka s nimi navštěvuje pravidelně pediatra.

Jedná se o rodinu romského etnika. Otec s matkou nejsou spolu oddáni. Oba rodiče nepracují. Matka pobírá rodičovský příspěvek a otec je evidován na úřadu práce.

Rodina žije na vesnici asi 7 km od města Litoměřice v domě, který byl částečně zdevastovaný. Obývali byt o velikosti 1+3. Sourozenci společně obývají dětský pokoj. Tento objekt je velký a byl součástí zemědělského stavení. V domě bydlí více příbuzenských rodin, prarodiče obou manželů a jejich sourozenci s rodinami. Také zde bydlel bratr otce Kateřiny, který byl odsouzen za trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 1 tr. zákona.

Kateřina vnímá matku jako osobu, se kterou si velmi rozumí a má ji velmi ráda. Když vyvádí s bratrem a mladší sestrou, nebo zlobí, maminka ji nepotrestá. Maminka se o ní bojí, aby se jí něco nestalo. Se starší sestrou je doma podle K. legrace. Někdy se s ní hádá, ale má ji ráda. Tatínek ji má nejraději, ale nemá na ni čas, protože je příliš zaměstnán. Ráda se k němu přitulí, je ráda, když jí dá pusu, hraje si s ní. On má dobré srdce, rozmazluje ji, nikdy ji nezkłame. V domě bydlí babička s dědou. Babičky se trochu bojí. Doma se hádá, nařiká, stále si stěžuje, mračí se, mívá špatnou náladu a má z ní strach. Dědu má ráda, protože s ní dovádí.

Osobu obviněnou /strýce/ nemá ráda. Má před ním strach, on jí odsekává, dovede se na ní zlobit. Tuto osobu nenávidí a přeje si, aby odešla z rodiny.

2.2 Sociální anamnéza:

Rodina je vedena na oddělení Odboru zdravotnictví a sociálních věcí od dubna roku 1997 z důvodu sociální potřeby rodiny a následných problémů týkajících se nástupu nezletilých do školy. Protože se docházka dětí do školy zlepšila a ze školy nebyly podávány žádné negativní informace a šetřením v rodině sociální pracovníci nebylo zjištěno nic závadné vůči dětem, přestala být rodila sociální pracovníci soustavně sledována.

Rodina pobírá dávky v hmotné nouzi a dávky státní sociální podpory, zejména přídatky na děti a sociální příplatky. Jak bylo již napsáno, otec je nezaměstnaný a matka pobírá rodičovský příspěvek. Též byl rodině poskytnut příspěvek okamžité pomoci na zakoupení pračky. Dále jim byla poskytnuta pomoc ve formě příspěvku na ozdravné pobyty dětí školního věku, na oblečení a uhrazení pobytu.

Dům, který rodina obývá a okolí domu bylo ve značném neutěšeném stavu. Ze strany matky péče o domácnost byla sociální pracovníci vyhodnocena jako přiměřená, odpovídající způsobu života a mentalitě rómského etnika. Jedná se o rodinu dysfunkční.

2.3 Osobní anamnéza:

2.3.1 Těhotenství, porod, poporodní vývoj:

Kateřina se narodila v roce 1997, v porodnici, v určeném termínu. Při porodu nebyly žádné vážné komplikace, nebyla kříšena, neměla icterus. Kojena byla osm měsíců. Psychomotorický vývoj Kateřiny byl v pořádku, seděla, ležla, mluvila a chodila v normě.

2.3.2 Prodělané choroby:

Dívka neměla žádné vážné nemoci, kromě dětských, zarděnky, spalničky, neštovice, neutrpěla žádná vážná zranění.

2.3.3 Neuropsychický vývoj:

Osobnost K. vykazuje zvýšenou situační ovlivnitelnost, zejména z hlediska jejího aktuálního rysu týkající se tendence nerespektování pravidel či sociálních norem. Kateřina vykazuje podprůměrné, nevyrovnané mentální schopnosti s výrazně podprůměrnými mestickými funkcemi. Osobnostní struktura se jeví podprůměrně

integrovaná a strukturovaná a diferencovaná v kontextu se zjištěnými mentálními schopnostmi a osobnostními rysy. Mentální schopnosti odpovídají hraničnímu pásmu podprůměru až defektu. Nadání je nevyrovnané, složka verbální odpovídá průměrné hranici. Složka názorová, nebo-li intelekt vrozený se pohybuje na hranici podprůměru a defektu. Myšlení se jeví jako logicky skloubené, dynamicky a strukturálně v normě, bez nálezu bradypsichismu. Mestické funkce ve všech svých úrovních, což se týká impregnace, retence a reprodukce jsou na výrazně podprůměrné úrovni. Grafický projev, kresba postavy jsou na podprůměrné úrovni s naznačenými rysy.

Dívka se jeví jako jedinec výrazně neosobní až formálního bez výrazného emocionálního doprovodu či kontextu v běžném kontaktu s ostatními lidmi. Jeví se jako jedinec výrazně emotivně labilní, snadno rozrušitelný. Dívka vykazuje tendenci přizpůsobit se v chování a jednání je vážná, zdrženlivá, až zamlklá. Vykazuje se jako plachá, citlivá k ohrožení, ostýchavá, ráda spoléhá sama na sebe, zbytečně nepodléhá iluzím, je vcelku realistická. Raději vyhledává skupinové aktivity, což znamená, že nemá sklony k samotářskému či individualistickému typu prožívání. Chová se bezelstně, přímo a otevřeně, místy až naivně. Rozhodně netrpí pocity viny, nemá výrazné důvody k trápení se, je vcelku sebejistá. Celkové ladění organismu se jeví jako nízce motivované, v současné době bez výraznějších sklonů k afektivnímu či reaktivnímu způsobu jednání a chování. Emotivita vykazuje labilitu.

2.3.4 Škola:

Dívka nenavštěvovala mateřskou školu před vstupem do školy základní. Měla odklad školní docházky. Dívka navštěvuje 3 třídu základní školy v Litoměřicích se speciální třídou. Neudržela pozornost, dlouhodobě se nesoustředila. Ze známek měla jednu trojku, jinak dvojky a jedničky, učila se dobře. Ve škole neměla žádné problémy s učením, se spolužáky, s dospělými. Má ráda paní učitelku. Kateřina by chtěla být sestřičkou v nemocnici.

Závěr

Tato kazuistika byla zpracována na základě získaných poznatků během praxe na sociálně-právní ochraně dětí, u policie a studia. Ze spisového materiálu byla použita část dokumentace, týkající se kazuistiky sexuálně zneužívané dívky.

Z diagnostických metod bylo zjištěno, že sexuálně zneužitá dívka byla zneužita jednou a to rodinným příslušníkem. Dívka měla velmi dobré vztahy s rodiči, svěřila se jim a oni

hned jednali. Oznámili věc na policii a dívku chránili, prokázali jí, že je u nich v bezpečí. Rodina odvrhla pachatele tohoto činu, což dívku nadále nezatěžovalo, psychicky tak nedeprimovalo.

Jedna metod léčení sexuálně zneužívané dívky v tomto případě byla psychoterapie, která byla prováděna ambulantně ve městě, kam museli dívku rodiče doprovázet. Dívka získávala rovnováhu vyrovnaného vztahu k prožité události. Sociální pracovnice se po sexuálním zneužití dívky začal o rodinu opět zajímat, byl určen dohled. Dívka zůstala v původní rodině.

Zde sehrála i roli sociální pracovnice ze sociálně-právní ochrany dětí, která pravidelně dochází a snaží se svými radami přispět ke zlepšení péče o děti, nejen o zmíněnou dívku. Terapeutická pomoc nebyla nabídnuta, protože je vzájemný vztah rodičů a dívky dobrý. Rozumí si s matkou a hodně si povídají, svěruje se jí. Dcera k rodičům má citové vazby, je u nich v bezpečí, má doma zázemí a jistotu. Vzhledem k tomu, že byl pachatel odsouzen na 3 léta odnětí svobody, je na tuto dobu omezen jeho styk s klientkou v přirozeném prostředí. Soud se nezabývá omezením styku pachatele s poškozenou, a zda se klientka bude s pachatelem stýkat, záleží pouze na rodičích. Zda rodiče budou naslouchat odborníkům pomáhajících profesí, sociální pracovníci a psychologům, záleží pouze na nich. Vzhledem k tomu, že se jedná o rodinné příslušníky rómského etnika, kteří dodržují hierarchii, postavení členů v rodině, a mají velmi silné vazby na rodinu, není vyloučeno, že se klientka s pachatelem /strýcem/ po propuštění z výkonu trestu setká.

Příloha č. 2: Analýza za období září 2008 až září 2009

Vymezení okruhu odborníků oprávněných vypracovat odborný posudek dítěte, zavedení mechanismu posilujícího objektivitu posudku, možnost odvolání k nezávislému odborníkovi, motivace zapojení a rozšíření počtu (oficiálně uznaných) znalců (finanční ohodnocení, atp.), vymezení rámce pravidel odborného posuzování (forma, obsah a výstupy posudku, požadavky a předpoklady na znalce)

* bod 3.3. Národního akčního plánu k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011

MPSV žádá o spolupráci KÚ a obecní úřady obce s rozšířenou působností v oblasti analýzy znaleckých posudků ve věcech opatrovnických, trestních a civilních

Analýza (týká období **září 2008 až září 2009**):

Název úřadu:

Adresa úřadu:

Kontaktní osoba, která vypracovala analýzu (včetně tel.):

- jaká je nejkratší, nejdelší a průměrná doba vypracování znaleckých posudků ze strany znalce a znalců (od ustanovení znalce/znaletů usnesením do doby vypracování znaleckého posudku, tzn. datum uvedené na usnesení o ustanovení znalce/znaletů a datum uvedené ve znaleckém posudku)

A) znalecký posudek vypracován 1 znalcem

doba (ve dnech)	znalecké posudky v oblasti opatrovnické	znalecké posudky v oblasti trestní	znalecké posudky v oblasti civilní
nejkratší doba			
nejdelší doba			
průměrná doba			

B) znalecký posudek vypracován více než 1 znalcem

doba (ve dnech)	znalecké posudky v oblasti opatrovnické	znalecké posudky v oblasti trestní	znalecké posudky v oblasti civilní
nejkratší doba			
nejdelší doba			
průměrná doba			

* připomínky, komentář: .....

.....
.....
.....

- je počet znalců v oblasti opatrovnické, trestní, civilní, dostatečný v rámci prvoinstančního soudu (tzn. dochází k tomu, že soud využívá např. v opatrovnických věcech stále 4 znalce, apod.)

oblast opatrovnická: .....

oblast trestní: .....

oblast civilní: .....

připomínky, komentář: .....

.....
.....
.....

- jaká je kvalita znaleckých posudků v oblasti opatrovnické, trestní a civilní (z pohledu orgánu SPOD)

.....
.....
.....
.....
.....

- je způsob posuzování ze strany znalců dostatečný (tzn. zda využití metody posuzování jsou dostatečné ve vztahu ke konkrétnímu případu)

.....
.....
.....
.....
.....

- jaká je profese znalců, kteří vypracovávají znalecké posudky v oblasti opatrovnické, trestní a civilní

.....
.....
.....

- kdy a v jaké fázi soud uloží vypracování znaleckého posudku v oblasti opatrovnické, civilní, trestní (pokud lze zobecnit)

.....
 .....
 .....

- jaká je četnost nařizování revizních posudků ze strany soudu (tzn. počet revizních posudků nařízených soudem v období od září 2008 do září 2009)

oblast opatrovnická: .....

oblast trestní: .....

oblast civilní: .....

- jaká je kvalita revizních posudků (v oblasti opatrovnické, trestní, civilní), jaká byla cena revizního posudku ve stanoveném období (tzn. září 2008 až září 2009; uvést, zda se jednalo o jednoho nebo více znalců), kdo hradil náklady revizního posudku a jak dlouho trvalo vypracování revizního znaleckého posudku (uvést dny; tzn. od data uvedeného v usnesení o ustanovení znalce/znalců po vypracování revizního znaleckého posudku, tzn. datum v revizním znaleckém posudku; uvést, zda se jednalo o jednoho nebo více znalců) a zda použité metody v revizním posudku byly dostačující ve vztahu k případu

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

Uvítáme i jakékoliv další komentáře k problematice soudně-znaleckých posudků ze strany obecních úřadů obce s rozšířenou působností a uvědomujeme si rozsah, ale i náročnost analýzy. Podklady budou sloužit pro jednání s MS ČR.

Termín návratu: **30. 11. 2009** na elektronickou adresu: veronika.andrtova@mpsv.cz (v případě dotazů kontaktní osobu Mgr. Veronika Andrtová, tel.: 221 922 388 a lze využít i e-mail).

Děkujeme.....

Vypracovala, dne 18. 9. 2009:
 JUDr. V. Novotná
 Mgr. V. Andrtová